SZ. SZIGETHY VILMOS

Régi szegedi kocsmák

Szeged, 1988

Sajtó alá rendezte

APRÓ FERENC
LENGYEL ANDRÁS

Táblaterv, illusztráció

FRITZ MIHÁLY

Lektorálta

PÉTER LÁSZLÓ

1.

Meg akarjuk menteni az elfeledéstől azokat a nevezetes régi szegedi kocsmákat, amelyekben a kispolgárság meg a hivatalnoki kar töltötte szabad idejét. A közszolgálat abban az időben délután is tartott, hat órakor pedig ontották a hivatalok a népeket, hogy üdítő berkekbe vonuljanak három deci elszopogatására, részint derűt szerezni a vacsorához, főleg társadalmi életet élni. Mert mi történik a világgal, ha nem beszélik meg az

eseményeket, nem gáncsoskodnak a tekintetes tanácson, amely kedvükre való határozatokat csak elvétve hoz.

— Nincs ez így jól, sehogyan sincsen — csóválták fejüket, borús tekintetet vetve az italra, amely sosem tudott lépést tartani a szódával.

Hol az egyik fogyott el hamarabb, hol a másik, ami kiengesztelődő pótlást vont maga után, míg végre találkoztak, és helyreállt az egyensúly. (Azonban csak az italmennyiségek szempontjából, mert a hazafelé tartó lépések egyensúlyáért már nem állunk jót.)

Terítékre került ilyenkor az országos politika is, mégpedig a helyinél

nem kevesebb kifogással, úgy lefercsizték a polgármestert, és pistázták Tiszát, ahogy azzal az apja sem tette, mindössze azt felejtették el megmondani, hogy hogyan kellene jól csinálni azt, amit ők rossznak minősítettek? (Ebben a tekintetben aztán semmiféle szemrehányás ne érintse derék eleinket, mert ma sincs különben. Mire való hát az a nagy okoskodás?)

Kisemberek ilyenkor váltak megbámulni való gerinces egyéniségekké. Napközben megmutatkozó szerény összehúzódottságuk a világért el nem árulta volna a hősi lelket, amely naplementéig szunnyadt, hogy akkor törjön ki, eget kérve.

Véget nem érő történetek kerültek terítékre, ádáz hivatali főnökökről, akik lehetnek hatalmasok az elképzelésekben, de itt parányira zsugorodtak.

— Megmondtam neki úgy a magáét — ütött az asztalra a Nevezett Oszlop —, hogy csak tátogott. Egy szava se volt rá.

Jóhiszemű lelkek — hiszen abban az időben jóhiszemű volt mindenki —, helyeslőleg vették tudomásul a történelmeket, és megaranyozták ezzel a nagy Megmondó perceit. Clió ugyan szégyenkezve fordult volna el, s megszaggatja tárgyilagosságból szőtt köntösét, ha bármi formában

jelen van — ez azonban nem fontos, mert csak az lesz örökkön való, amit az ember önmagával is el tud hitetni. Sok minden „lehetett volna" másképpen, mint ahogyan lett is — miért faragjunk éppen itt kivételt. Elégtétel pedig kell, hiszen az „virányítja a mottót", mondta Tömörkény. Az okszerű lélek úgy szerzi meg, ahogyan tudja.

Röpke tanulmányunk során, ha el talál is húzódni, nem ölelhetünk kebelünkre minden szegedi régi kocsmát és bormérést, mert akkor statisztikát adunk, száraz tudományt, ha ugyan van már benne megállapodás, hogy tudomány-e a statisztika? Ne legyen hát neheztelés, rekrimináció.

Csak az érdekesebbeket halásszuk ki a nagy tömegből, nevezetes régi szegediek találkozó- és településhelyét, keresve itt is, mint annyi más alkalommal, a köddé foszlott derűt, gondtalanságot és jókedvet.

A duhajkodó helyiségek mellett elvonulunk szótlanul, az nem a kenyerünk, egyébként is unott sablon. Ismételjük: a specialitásokat kerestük, ahol régi kocsmáros dinasztiák majdnem kivétel nélkül a maguk termését mérték ki, s ahol a szódát is csak a hivatalnok meg a mesterember alkalmazta keverékül, a gazdaközönség már nem.

— Én bort akarok inni, mit rontsam az ízét?

A Katona családban Alsóvároson, úgy öröklődik a vendéglősipar nemzedékről nemzedékre. Ott volt a kocsma a Földmíves és a Szabad sajtó utcák sarkán.

A Katonák voltaképpen híres csizmadiák voltak, ott dolgoztak a kocsmában, készítették remekbe a szebbnél szebb holmit. Mert úgy kell azt venni, hogy oktalanság abbahagyni a megbecsültetést és vagyont szerző mesterséget a kocsma kedvéért. Ezek nem tömegfogyasztásra berendezett lokálok voltak, vendég se járt ide az egész napon át, a konzumnőt és a

dizőzt sem ismerték. De megtermett a bor, azt otthon kimérni okosabban kifizetődött, mintha eladják egytömegben, leszorított áron a szedőnek.

Ismertünk, nem is olyan túlzott régen helyiséget a belváros partos területén, ahol a tanyai gazda csak addig tartotta fönn az üzemét, amíg a terméséből tellett. Mihelyt elfogyott az utolsó csöpp, visszament a tanyájára előkészíteni a jövő termést, az ajtókat bezárták.

Városi tartózkodása nem is tartott sokáig, 16 fokos borára úgy dúródott a vendég, mint a mézre a légy. A szakértők épp ezért becenevet adtak a lokálnak, úgy hívták, hogy *Négykézláb*, mert innen távozni más formában, még ha éjfél előtt is, alig lehetett.

Ebből az időből való az a szerzeményünk, amely a különféle italokat névvel magasztosította fel.

— Hozzon másfélét, jobbat, ez csak olyan társalgási bor.

— Mit nevez társalgásnak?

— Azt, ami mellett az ember józanon tud ülni virradatig.

A másik minősítés régibb és szemléltetőbb.

— Hála Istennek, félgyertyás borom termett ebben az esztendőben.

Aki szakértő, annak fölvillant rá a szeme. Akinek hiányosak az idevágó

tudásai, annak a gazda szolgált magyarázattal.

— Tavaly elégettem egy szál gyertyát, amíg kellemes mámorba kerültem, s a lefekvésre gondolhattam. Az idei olyan, de olyan jó, hogy feléig sem ég a gyertya, és máris elkészültem.

Az alapfogalmak tisztázásával így végezvén, térjünk vissza a Földmíves utcába, ahol a *Katonák* verték csikorgósra a csizmatalpakat. Közben leszálltak ipari piedesztáljukról, elvégezték a kiszolgálást, vagy ha fáradtak voltak már a munkától, poharat hoztak, leültek a társaságba, citeráztak, sőt jókedv esetén daloltak is hozzá.

De szolgáltattak zenét itt a dudások is olykor. A legjelesebb művész, *Csonka Bukosza Tanács* Ignác, járt a helyiségbe még később is, míg közel kilencvenéves korában meghalt. Valamikor vízimolnár volt, s hogy 1863-ban ínség pusztította az országot, tétlenségében rávetette magát a dudálás tudományára. Elöregedve kizárólag vasárnap délutánokon működött, de olyan kevés volt a *vetőpénz*, hogy csak tengette az életét.

Ketten voltak a Katonák, a Jóska meg a Pali. Később szétváltak, mindegyikük külön kocsmát nyitott. Jóska az öregházban maradt, Pali három házzal előbbre költözött s az *Alsóvá-*

*rosi népkör*nek adott otthont összes helyiségeiben...

Maga a helyiség amúgy szintén ősi kocsma emlékeit őrizte, a legrégibb időkben a *Pintér* családé volt, s *Farkas* kántor (Ocskay Mihály elődje) akárhányszor innen vonult ködös ádventi hajnalokon a rorátéra. Egyáltalán itt gyülekeztek a kántorok, amiből a hozzáértő véleménnyel lehet a forgalmáról is. (Cantores amant liquores, — hirdeti a megszámlálhatatlanul idős közmondás.)

Rozi néni kocsmája a másik, nemkülönben nevezetes helyiség, amely időtartamban is állta a rekordot. A szabadkai kapuban volt, így hívták

régebben a Petőfi sugárút végét. 1830-ban alapította *Kispéter* Pál, örököse a fia, Lőrinc lett, ennek fia Imre. Viszont Imre özvegye 1874-től kezdve 1940-ig vezette, érdekes és ritka értékes egyénisége 91 éves korában akkor tért örök pihenőre.

A helyet csak úgy hívták, hogy Rozi néni kocsmája, fő jellegzetessége, hogy részeg embert itt nem szolgáltak ki.

Rozi néniben egyesült a magyar asszonyok minden erénye és jó tulajdonsága páratlan teherbíróképességgel, és mindvégig tiszta szellemi erővel kardos *ember* volt, aki a kötekedőt fölképelte, és saját kezűleg kilökte az

utcára. Szerette a kedélyes embereket, a jó tréfán szívből nevetett, de a trágárságot nem tűrte. Éppúgy közbeszólt, ha családi ügyeket kezdtek feszegetni, mások szennyesét vagy megtévelyedését helyezték el a boros poharak közé.

— Elég legyen a beszédből — vágott közbe —, intézzék el otthon az erre vonatkozó igéket. Egyébként is mindenki a maga dolgát kutassa.

Vasárnap a rendes ember misére megy, utána benéz egy pohár borra — hová is lehetne máshová? — Rozi nénihez. Az idő azonban nem alkalmas hosszas tartózkodásra, az úri népek koktélját meg aperitifjét régeb-

ben kitalálta a polgárság, ezt gyakorolják itt is, ám egyszerre megkondul a déli harangszó, amely ilyenkor szebb és ünnepélyesebb, mint a hétköznapi beszédje.

Rozi néni erre, akinek elég volt egy legyezőnyitó tekintet, hogy nagy terepeket beutazzon, igen szigorú lett szavaiban.

— A leves be van már főzve, a tészta elázik, a gyerekek éhesek. Hazatérjen most mindenki, délután háromra pedig siessenek vissza, mert kimaradnak kendtek a máriásból.

Csak ez a kártyajáték járta, a hazárdot itt nem hogy nem ismerték, de meg sem tűrték volna. Ahogy harangszó után nem kapott senki kiszolgálást, úgy foglalta el három óra előtt mindenki a helyét a máriás *Ruf* avagy *Kreutz* nevezetű változatai lebonyolítása szempontjából. Partija nem pénzbe ment, hanem fél liter borba, amit a játékosok természetesen együtt fogyasztottak el, így csupán lelki emóció tárgyává téve a nyerő és a vesztő közötti különbséget.

— Csak dicsőségre megy a játék! — Tíz-tizenkét parti lejátszása ezek szerint elegendő volt hozzá, hogy este kilenckor otthonukba térjenek. Kényszerülve voltak rá mindenképpen, mert Rozi néni szigorúan vette a

maga záróráját, tekintetbe véve a józan gazdasági szempontokat is.

— Reggel négykor ki kell menni a fődbe. Mit akarnak? Vége a vasárnapnak.

Aki nem ment, azt kilökte.

Ünnepi délutánokon azonban, ha véletlenül késett volna az egyik partner, beült ő maga, és helyettesítette a „vén huncutot" a megérkeztéig.

Állandó zenét nem tartott, de vasárnap megengedte, hogy *Vecsernyés* (Pecsenye) Jóska, valamikor szintén híres dudás, nyekeregtesse a remekbe faragott fejű dudáit. Kettő volt neki belőle, az egyik kosfejű, míg a másik lányt ábrázolt, és illúzióra volt berendezve. Pecsenye Jóskának, akit egyszer nyilván valamilyen ínyencségi alkalom tisztelt meg a becenevével, később le kellett tennie a prímásságról, mert a kosfejűt beitta, a lányfejűt pedig odakölcsönözte egy tanyai ismerősének, s az beszakította rajta a kontralyukat. Azért meggondolandó, hogy mit adjon az ember kölcsön.

A kocsma találkozóhelye volt a híres alsóvárosi ökrösgazdáknak, a Bozókiaknak, Pintéreknek, Tanácsoknak és Bitéknek; főtémájuk, hogy mennyit bír el az ökör, hogyan vontat?

— Most hoztam két ökröt Erdélyből — adta föl a szót Bozóki —, azok

olyan, de olyan erősek, hogy elhúzatom velük helyéből a Winkler-gyárat, ha akarom.

Azonban meggondolta a dolgot, és mégsem akarta.

Tömörkény sokszor megfordult Rozi néni kocsmájában. Ült és hallgatta a szívnek tetsző beszédeket, a más népnél föl nem található szófűzéseket, színes kiformálásukat, csupa derű volt az arca, amíg fejét levágva, cigarettáját sodorta. *Juhász* Gyula is szerette a helyiséget, bár eleintén zsidónak nézték a szakálla miatt. Azonban úgy magyarázkodott ki, hogy szép magyar dolgokat szavalt, közte a legszebbeket, a sajátját is.

Száztíz évig a Kispéterek kezén volt a kocsma, Rozi néni halála után a rokon Dobó Sándor vette át a negyvenes évek elején.

2.

Utoljára a Rozi néni kocsmájával végeztük, ez maradt ma is mintaképe a polgári borméréseknek, ahol vigyáztak a vendégre. Az élet patriarkális, erkölcsös formák között folyt, s öregasszonyok, akiknek életét ugyancsak megkeserítette az uruk italozási kedve, keserűen sóhajtoztak:

— De megvert engem az Isten!

Stilisztikailag nyilván helyes így ez a mondat, de hiányos a körülményeket felkaroló értelem szempontjából.

A jóságos Istenen kívül ugyanis, aki a maga — bírálatra nem bocsátott — tetszése szerint intézi földi dolgainkat, az állítmányt gyakorolta az italosan haza kerülő ember is. A mulatság ugyanis akkor ér valamit, ha teljes. Mindig voltak lények, akik a piros abrosz mellett csak úgy sugározták a bájt és a szeretetreméltóságot, ők voltak „az egy-édes jó komák", nemkülönben a „fenejó-pofák", ám hazatérve mintha az éjszaka levegője kiszívott volna belőlük minden értékes elemet. (Nyilván szüksége van rá a természetnek, az éthernek, ahol a fizika tanítása szerint a legkülönfélébb tulajdonságok vegyülnek el és elegyednek. Bár megmondani magyaros nyíltsággal, hogy mi minden van a végtelenségben, még ez a tanítás sem tudja.) Így aztán a férji ember mogorván érkezett haza, s egyetlen szemrehányó szó elég volt arra, hogy élete párjával szemben megszegje az oltárnál tett gyöngédségi esküt. Mikor is, hej-haj, hogyan szaporázták a szót az ígéretek terén!

Ritka ember is az, aki elviszi haza a jókedvét. Ellenben amikor a ház feje mozgolódni kezdett, s keringett a szobában bekerítő kutya módjára, tett-vett, mintha rémisztő sok dolga volna — a mozdulatait figyelő asszony végre is megszólalt.

— Hova készül kend?

— A Rozi nénihez.

— Na, oda elmehet, nincs már semmi baj.

— Ilyen kocsma kellene még néhány — mondták más asszonynépek is.

Aztán javultak is, rosszabbodtak is az állapotok ezen a téren éppúgy, mint a város összes egyéb terein. Annyi italravalója nincs a népeknek, hogy elrészegeskedhessenek, nagyon drága a bor, s a duhajkodó hajlamú is óvatosan szopogatja a három decijét, hogy minél tovább tartson.

Ellenben elszaporodtak a depók, ahol mérgesebb fokú szeszt mérnek, gyorsabban mámorítót. Hogy ezek a proletárok számára létesített bárok a kor „végezzünk gyorsan" jeligéje alapján milyen forgalmat bonyolítanak le, azt nem a belülről kiszivárgó zűrzavaros hangokból kell megállapítani, hanem az utcáról. Aszerint, hogy hány szakadozott ruhájú aszszony álldogál a depó előtt napszámbérfizetési napok alkonyán, esetleg hány gyerek kapaszkodik dideregve a szoknyájukhoz.

— Eridj be apádért, még elissza mindenét.

— Nem merek, mert a múlt héten is képen vágott.

Valahogy aztán hazacsalják az elké-

szült családfőt, aki szerencsés esetben dallászva teszi meg az utat, erősködve, hogy ő nem részeg. Fusson ki a szeme annak, aki ilyennek látja.

A mi, terítékre kerülő, válogatott helyiségeinkben nem történhettek ilyen dolgok, mert itt a polgári szórakozás, a pihenő találkozott a jóerkölcsökkel.

A Sándor József nevezetes kocsmahelyisége ott volt átellenben a Rozi nénijével. Öreg Sándort ugyan illették a *Borbély* névvel is anélkül, hogy erre az akkori belügyminiszter engedelmet adott volna, de hogy a név hogyan ragadt rá, azt ne rajtunk firtassa senki.

Általában érdekesek a szegedi ragadványnevek, sok minden húzódik meg a subájuk alatt, jókora darab kortörténet, életregény, — milyen pompás dolog lenne, ha ezeket valaki kinyomozná!

A „valakit" is csak óvatos tapogatózásképpen böktem ki elüljáróban, mert egyenest *Bálint* Sándor barátunkra gondolok, mint legilletékesebbre, aki a feladatot meg tudná oldani. Az ő alapos, mindenre kiterjedő figyelme és tudása szedhetné össze ennek a hol kedélyes, hol csúfolódásra hajlamos, de majdnem mindig jellegzetesen találó elnevezési mániának a részleteit.

Egyszóval, a Sándor-kocsma is a szolid helyek közé tartozott, polgárok és kishivatalnokok befogadására alakult, bár a tréfakedvelők szerint — akiknek semmi sem szent —, itt befogadták azt is, akit a Rozi néni kidobott.

— Mit akarnak kendtek, hova legyen szegény feje, ha éppen átellenben van. — De meg aztán lehetett a svung is akkora, hogy mellékvágányra térnie nem állt módjában.

Itt is szólt vasárnaponként a duda, de ha hétköznap nyekergett, az azt jelentette, hogy a zene művelőjének dolga akadt a tájékon, talán éppen birkát készült venni a másnapi heti-

piacon, s előrelátó lélek módján idejében megjelent a tetthelyen.

A záróra nem akadály. Igénytelen ember elalszik akármilyen kuckóban, nyári melegben a csillagos ég melegíti annyira, hogy meg ne fázzon a harmatban, amely a virágok, fűszálak itatására rendeltetett. Végtére szabad azoknak is szomjasnak lenniök.

A megbecsülésben álló régi kocsmát aztán a harmincas években két Sándor nővér vezette.

Kispéter Gergely a sógora volt Rozi néninek, helyisége eleintén a Sárkány utcában várta a vendéget, körülbelül 1875-től kezdve a századfordulóig. Akkor feljött a Vaspálya és Pálfy utca

sarkára. Érdekessége, hogy nem volt külső kocsmaajtaja, kis ajtón kellett benyitni az udvarra, ott léptek elő a könnyű szórakozást keresők. Csöndes, magyaros kocsma mindig, öreg polgárok máriásoztak benne, akkorákat csapva az asztalra teljes öklöllel, ha elfogták a makk disznót, mintha vészjeleket adnának az újabb árvízre.

Általában a mai eligényesült kornak, amely raffinált szórakozásokon töri — ám hiába — az eszét, fogalma sincs arról a gyönyörűségről, lelki fölmagasztosulásról, amit egy ilyen szelíd vasárnapi máriásozás szerezni tudott. Nagyobb emóciót legföljebb kuglizó helyeken tapasztalhatott a

vándor, mikor kilencet ütött a golyó, s az állító gyerek akkorákat ugrált — részt kérve a dicsőségből —, mintha vipera csípte volna meg, s ezért holnap nem kell iskolába mennie.

A kilenc dobás tényét egyebekben örök emlékül alkalmatos helyen krétával fölírták, ha rendelkezésre állott apró hordónyi sör, azt nyomban csapra verték, és hetek múltával is erről beszéltek.

— Azutánvaló hétfőn történt, mikor a Misa kilencet dobott. Úgy emlékszem rá, mintha ma volna.

Kedvenc találkozóhelye volt a Gergely kocsmája a vasutasoknak is, akik emésztő szolgálati idejük közeiben

megkívánták a pihenést. A századfordulón naponta 300 vonat szelte a várost, rengeteg ember kellett ennek a forgalomnak a lebonyolításához. Jöttek alulról Dályа, Gombos irányából, megérkeztek délután Rókuson, éjfél után kettőkor indultak tovább vagy Budapestnek vagy Temesvár irányába Verciorováig, de addig pihenhettek. Hozták magukkal a szabványosra szerkesztett kis fekete bőrtáskát az ennivalóval meg egy váltás tiszta fehérneművel — most szórakoztak.

Nagy területek hivatásszerű vándorai, kasztokra osztva, aszerint, hogy gyorsvonatok kényelmes folyosóin szaporítják lépteiket, vagy terhet szállító és végtelen hosszúságú kocsisorok végén ülnek a kis kilátófülkében, ahol nappal még csak megjárja az élet, mert változatos tájakat látnak — habár rég ismerős mindje —, vadászó népeket, oktalanul megriadó szárnyasokat, a vonat füstjét hosszasan megbámuló barmokat, kukoricásban lopva eltűnő ravaszokat, ám az éjszaka nem mindig egyforma, mert havaseső is jár, meg pihézik a hó, vagy abban erőlködik a szélvihar, hogy levegőbe röpítse az egész kocsisort.

Nehéz szolgálat ez, ha megvan a szép oldala is, azonban a vasutas világot lát, tapasztalatot szerez, és az összehasonlító tudomány alapján

bölcsé válik a tekintetben is, hogy hol mérnek jobb bort.

— Vinkovcén ittam egyszer... hej, emberek!

A Gergelyné sem rossz, már hogy volna az, mikor éppenséggel ilyet rendelt a jóságos Teremtő a kedélyek és a szolgálati erő épségben tartására.

Hírek, üzenetek cserélődnek, él-e még az öreg restis arrafelé, lefelé valamerre, szereti-e a báziási vonat bevárni Temesvárott a késedelmeskedő gyorsot? A fiatalabbja némely lányok felül szeretne híradásban gazdagodni, „olyan küsded barna" volt, ejnye a jóreggelét neki, férjhez ment volna?

...Aztán elérkezik a kellő pillanat,

tíz, tizenöt, mondja a vasutas, a világért sem nevezvén fertálytizenegynek az adott pillanatot, szedi kis táskáját, és indul neki az éjszakának.

Hát ha vasutast keresett valaki szokatlan időben, Gergelynél többnyire megtalálta. Értve a magányos lelkeket, mert a helyben lakó családosokat otthon várta a vacsora és a meleg szoba, sőt futotta a viszontlátás örömén kívül egy órácska alvásra is.

— Gyerekek, csöndben maradjatok, be ne nyissatok, apátok pihenni akar.

Viszont ha már ennyire elmélyedtünk a vasutas szenvedélyben, nem hagyhatjuk említés nélkül a *leszámoló hivatalt*, amely intézmény Szegeden

székelt. Fanyelvű népek gyakran összetévesztették az Escomptot jelentő leszámítolóval, viszont a néphumor *Szalámitoló* elnevezéssel tisztelte föl. Hogy mi volt a dolga? Sokan ma se tudják, azoknak magyarázzuk el. Hát teszem azt, valaki feladott árut Pokoldrégelykúton Fiuméig, azt végigcipelte az államvasút némely fővonalán kívül két magántársaság és öt vicinális, mindeniknek járt a szállítási díjból valami. Hogy mennyi, azt itt számították ki.

Ezért minden vasúttársaság tisztviselőket delegált az intézmény kebelébe, s így voltak itt délivasútiak éppúgy, mint kassa-oderbergiek és szamosvölgyiek. Egyszóval válogatott társaság.

A hivatal elhelyezést eleintén magánhelyeken kapott, (volt a Zsótérház két emeletnyi területén is), aztán Lázár György *Szukováthy* István miniszteri tanácsos, nemkülönben *Szterényi* József jóindulatát minden erővel igénybe véve, megszerezte számukra azt a belső berendezésben is páratlan palotát, amely a régi korcsolyatér helyén ez idő szerint az egyetem céljait szolgálja. (Bár igaz, hogy Trianonnal Budapestre került a hivatal is.)

De a teret a várost melegen szerető Szukováthy nevéről nevezték el.

Nem árt az ilyesmi számontartása, közleményünkbe is merő rokonfogalmak alapján szőjjük bele a dolgot.

A leszámolóhivatal-beliek ugyanis elindulva céljuk felé az esti határás gyorsvonattal megérkeztek Szegedre, ahol még életükben soha nem jártak, szállásukra vonulva lemosták magukról az út porát, és egy óra múlva már tudták, hol mérik a legjobb bort.

Ezt távolról sem mondjuk megrovásból, a város társadalmának szeretett, értékes tagja lett a legnagyobb részük, kiváló tisztviselő, azonban minden esetre helyes tájékozódóképességű, s végtére ez az árnyalat a hivataloskodásban sem a legutolsó erény.

3.

Megindultunk Alsóvároson, haladjunk leginkább sorban, már amennyiben sort lehet tartani, ha az embert az italozási szempontok irányítják. A Móra városrészben, közelebbi meghatározással a Szél utcában volt *Savanya János* kocsmája. Szolid polgári bormérőhely, a tulajdonos csak a maga borát mérte ki, a másébban nem bízott, mert nem volt felőlük hasonló bizonyosságban. Este 9 órakor itt is távoznia kellett mindenkinek, éjsza-

kai vendéget nem tűrtek. Savanyának nem maradt gyereke, megszűnt már a kocsma is, a házat a város vette meg, és nappali otthont rendezett be a környék gyermekei számára.

Ahol a bejárata volt, ott ma kápolna áll, és imák szállanak benne az ég felé, egyformán a múltak bűneiért, nemkülönben engesztelést kérve a jelenkorban elkövetettekért. Az átalakulás, amiben nyilván van valami végzetszerűség, Istennek tetsző dolog, hiszen az egyház soha nem rokonszenvezett azokkal a lokálokkal, ahol az ördög bibliáját forgatják, és profán kedélyeskedés szerint poharakkal harangoznak.

— De régen találkoztunk! — mondja néha egyik ember a másiknak, mire azt a feleletet kapja:

— Ez természetes, hiszen te nem jársz templomba, én meg a kocsmába.

Azonban az egész párbeszéd csak a humor kedvéért történik, amire szükSége van olykor a legsavanyúbb természetűnek is, akárcsak a sóhajtásra, különben Korporál Éliás Csamangó igéi szerint megfulladnánk.

A valóságban az történik, hogy egyre jobban szaporodnak a templomok látogatói, s fogy a kocsma közönsége. Ha átmenetinek tetszik is az utóbbi, az a reménység jár vele, hogy esetleg kiállandósul. Sok öreg ma-

gyart látunk térdepelni Úrfölmutatáskor, viszont kis borméresekben azért foglalnak vasárnap helyet, hogy nyáron hűtőzzenek, télen melegedjenek a szigorú óvatossággal szopogatott pohár boruk mellett.

A *Vasmacskához* címezte a nyolcvanas években kocsmahelyiségét a Petőfi Sándor sugárúton Bokor János, akinek szájából soha nem hiányzott a vergónia. Azaz hogy várjunk csak... Így mondani valahogy egy a túlzással, hiszen az ember olykor eszik, sőt iszik is, továbbá beszél. Olyankor hát ki szokás venni a szájból, úgy sem ég mindig, legföljebb ízét adja a préselt dohánynak.

Ha aztán elmúltak a sablonok, már

mint a táplálkozás és a beszélgetés, rá lehet, sőt rá is kell megint gyújtani. Hogy egy vergóniára vagy pipára hányszor? — az a különféle jellemek és egyéniségek kiformálódásától függ.

Ugyanezért a régi kiskocsmákban, akárcsak a tanyákon, ott volt a terebélyes porcellán-gyufatartó soha meg nem sikált, toronyba nyúló recés oldalaival az asztalon, mindössze a tartalom hiányzott belőle, amint azt már a világ más helyein is tapasztalni fölnyúló törekvéseknél.

— Egy pofára való dohányt szívesen adok, jelentette lelki problémáját a vendéglős, de gyufát tartson mindenki magánál.

A gyufa drága portéka volt egykrajcáros korában is, főleg a tanyán, a pipa tizenötször is kialszik a nagy politizálásban, ha ugyan nem húszszor, hát takarékoskodni kell a gyufával, mert mit csinálunk, ha elfogy, és gyors szükség esetén nincs mód a pótlására? Csak nem tér vissza az ember az őskorba, amikor fadarabokat dörzsölt össze, úgy találta ki a tüzet.

Elég sajnálni való ténydolog, hogy a régi jó erkölcsök pusztulásával múzeumi emlékké vált az acél, a kova meg a tapló, amik így sorjában föl vannak tüntetve a régi dallamokban is. Bár igaz, hogy akkor a betyárok

világa járta. Kizárólag akkor? Hát erről lehetne beszélni.

A Vasmacskának pompás udvara, kertje volt, ide járt Bokor János kitűnő, saját termésű, borainak megízlelésére az aranyifjúság is, amely készülő bálak, nyári szórakozások terveit feszegette, és megcsodálta Bokor Pali bácsi, egykori helyettes polgármester páratlan erejét, vasizmait. Olyan izmok voltak ezek, hogy mikor a rekonstrukció idején az akkor még valamivel ifjabb Bokor Pál sétált volna a Tisza föltöltés alatt álló partján, s némely digó munkások orvul megtámadták, a mellüknél fogva úgy hajította őket „fölfelé ívelő karrierben"

az alsóbb tört kövek birodalmába, mintha gumilabdák lettek volna. Hogy azután mi történt velük, azzal többé nem törődött. Sose volt kíváncsi természetű.

— Hogy maradt Pali bácsi ilyen vasegészségű? — kérdeztük egyszer, már élemedett korában.

— Úgy fiam — felelte —, hogy soha életemben nem laktam jól. Nem mintha nem tellett volna, csak egészségi szempontból...

Hát ilyen volt a nyolcvanas évek aranyifjúsága. Avagy ki tudja elképzelni *Pókay* Eleket bálrendezői és előtáncosi minőségében? De nagy kár, hogy nem akart már semmire emlé-

kezni, ámbár a hajdani bálkirálynőket csak abban a formában tanácsos látni, amilyenek azok akkor voltak.

Ez volt a régi Vasmacska. A mai macskákat nem gyúrják olyan kemény anyagból.

Ha a tulajdonos Bokor János lement a pincébe újabb borokért — másra nem bízta volna ezt a feladatot —, egy pohár kóstolót engedélyezett magamagának is. Ezt megértheti minden ájtatos lélek, hiszen a renomé a fődolog, annak a bornak közben valami baja támadhat, s ugyan mit mondanak akkor a város egyes részeiben elszéledő vendégek. Ez is ital? Ezzel van olyan nagyra?

Sok bort nem hozott föl egyszerre, a hordóban jobban érik, a fogyasztás mennyisége pedig nem látható előre — így történt aztán, hogy a megismételt lépéseknek és a Maigand-fokoknak természete szerint egyszer elálmosodott ő is.

— Fájramt, urak! — kiáltotta ritka jó termés idején, már este kilenc óra előtt.

Ha ellenben győzte, nem haragudott meg a vendégre tízkor sem.

Hát ez a kocsma is megszűnt, csak az emléke él a kegyeletes lelkekben, akik a mostan divatos kora alkonyatok, elsötétítések idején szeretnek visszajárni a múltba.

Csíszár Lajos a tulajdonosa a Kálvária-tér kis helyiségének, amely a nevezetes VI. kerületi függetlenségi körnek is szállást adott. Polgári hely volt mindig, nyomozásunkban odáig jutottunk, hogy körülbelül 90 évet élt. A házat *Regdon* építész emelte, s mindjárt úgy tervezte, hogy alkalmassá váljék kocsmahelyiségnek. Kié volt a premier, már nehéz volna kifürkészni, de nem is fontos. Csíszár előtt 1911-ben egy *Ábrahám* nevű kocsmáros bérelte, akit a *Kisparaszt* becenévvel illetett a környékbeli közvéleménye és baráti köre. De a mesterségével fölhagyván, egy tiszai gátőrházat vett

meg Kecskés-telepen, s ott él ma is, ha meg nem halt azóta.

A körnek komoly függetlenségi magyarok voltak a tagjai.

A *Pacsirta* a Pacsirta utcában virágzott mint bormérő hely, és nem tévesztendő össze az *Öt pacsirtá*val — később a *Három király* nevet kapta —, amely Víz előtti vendéglő volt a mai Lengyel-palota (régi Klauzál-ház) mellett. Igen híres hely ugyan, mutatja a madarak megszaporodott száma is, de nem utolsó a *Brankó* kocsmája sem, fészke a disznóhizlalóknak és a rokonfoglalkozású szappanfőzőknek. Azt is lehet mondani, hogy a börzéjük.

Ebből következik, hogy mindennap meg kellett a tetthelyen fordulniok, aki mulaszt, nem védekezhetik azzal, hogy bocsánat, más elfoglaltságom volt, nem értem rá, hiszen pillanatokon múlik a véletlen, a kár.

Legendás bőség

A disznóhizlaló dinasztiák a Répásokból, Ábrahámokból, Szemerédiekből, Kovácsokból, Lippai Nagy Antalokból kerültek ki, a szappanfőzők sorában az Erdélyiek meg a Répások jeleskedtek, bár nem szabad megfeledkezni *Götz* Jánosról sem, akit neveztek aranykezűnek is, mert vagyonná vált, amihez nyúlt az élelmessége. Szeretett „fölszaladni" Bécsbe

egy-egy opera előadására, de megtette azt is, hogy magával vitte tizenegy unokáját, szeressék meg korán a zenét. A vagyont aztán halála után az utódok megzenésítették, egészen szétmállott. Gyárát *Kovács* István építész vette meg, ott van az a Török utcában, a föltöltéstől besüppedve.

A hizlalás és a szappanfőzés egyforma módon kifizető volt, amint az kitetszett az idők folyamán a megvagyonosodásokból is. Napirenden volt, hogy Szegedről százával szállították a budapesti ferencvárosi vásárra a kihízott disznókat, és súlyos ezresekkel tértek haza a hizlalók. Az akoltelepek Rókuson messziről el-

árulták illatukkal létezési helyüket, itt egy sertésbetegség vagy zárlat tömérytelen kárt tudott okozni, viszont páratlan ujjongások támadtak, mikor híre ment, hogy csak az oknyomozó történelem segítségével kideríthető politikai okokból Pancsovánál már megint lezárták a határt, a szerbiai disznókat nem engedik át, tehát a magyar áru uralja a piacot.

Jung állategészségügyi főfelügyelő, aki sok időt töltött nálam, szincerizálva a hivatalban, egész legendákat mesélt el nekem abból a korból. Kedvelt szakembere volt Darányi Ignác miniszternek, s ha a szerbek kellemet-

lenkedtek, ő rendezte meg a határ lezárásával a „flottademonstrációt", hogy észhez térjenek...

Elképzelhetetlen bőség uralkodott. Ma már szinte mesének tetszik, hogy a szalonnát nem tudták teljes egészében értékesíteni, azért a megmaradt nagyobb részből szappant főztek, a sziket a dorozsmaiak adták hozzá, azonkívül a háját fatengelyes kocsik kenésére használták.

Ezért lehetett a szegedi szappannak olyan páratlan becsülete. Nem csak szemre való volt az isteneknek tetsző, hanem minőségben is, akárcsak a selyemcipó a Klauzál téren.

A leszedett szalonna után sok hús szabadult föl, azt gyékénybe göngyölve, sokszor háromhetes úton, vitték föl Budapestre, nagyobb áron értékesítve, mint az eleven holmit.

4.

A PALÁNKIAK

Mielőtt tovább haladnánk, ejtsünk szót közben a belső területek kocsmáiról is — lehetőleg ragaszkodva a jellegzetesekhez, és ez alkalommal mellőzve a kimondott vendéglőket.

Annyit tudunk, hogy mikor a legrégibb városháza 1728-ban fölépült, az akkori bölcs magistrátus kocsmahelyiséget is szervezett belé. A tanácsnoki állások tiszteletbeliek voltak, fizetés nem járt velük, ellenben a szená-

tor urak — kiemelkedő, derék, bár iskolázatlan polgárok — kaptak kocsmatartásra engedélyt. A magasabb tudományú írástudó akkoriban a főjegyző volt, s mivel ilyen kvalifikációjú férfiak nem akadtak a városban, idegenből hoztak megfelelőt. *Podhradszky* György, *Kárász* Miklós is fölsővidéki tót diákok voltak, akik később Szegeden keresztül jutottak vagyonhoz, előnyökhöz.

Régi ítéletekben akárhányszor találunk olyan passzust, hogy „ámbár megérdemelte volna a halált, mindazonáltal élete megmaradásáért fizet 15-20 forintokat". Az így befolyt bírságoknak nincs nyomuk a városi

számadásokban, de nem is lehet, mert azt a tanácstagok nyomban fölosztották maguk közt, két részt juttatván a főbírónak. Esetleg úgy a maguk, mint a túlvilági lelkek megnyugvása érdekében fizettettek néhány font gyertyát is valamelyik templomnak.

Alapjában véve rendkívül szigorúak voltak az ítéletek, a statáriumos időszak büntet olyan cselekedetekért, amilyenekért akkor is halál járt, de ha került enyhítő körülmény, azt átkonvertálták pénzbüntetésre.

— Hátha emberséget fogad a nyavalyása, egyébként is mit érnénk a halálával, mikor így jövedelmet hoz!

Arra nincs adat, hogy az üléseket

pohárcsengés mellett tartották volna, az ide kapcsolt legendák talapzata bizonytalanul mozog és önkényes. De nem lehetetlen. A megenyhült szív engedékenyebb az ítélkezésben, piros abrosz, fehér abrosz mellett kedélyesebb a társalgás is, könnyebb a téma. Képzeljünk el például ma egy ilyen tudósítást:

— Az interpellációra a polgármester válaszolt, kiürítvén előbb harmadéves rizlingivel telt poharát...

A szénapiacon volt a múlt század második felében a *Barátság* kocsma, cégérén két erős férfikéz szorongatja egymást.

A Mars mezőn (a Mars tér elődje) vízállásos volt a tájék, ott terjeszkedett a Csöpörke tó, s annak benyúló földnyelvén helyezkedett el *Pap* András kocsmája, amit különleges helyzeténél fogva szerettek Velencének nevezni. (Ha már az eredetit nem ismerhették meg!)

Pap András bajusztalan ember volt, nem mintha borotválkozott volna, hanem mivel szőrtelennek teremtette a végzet, hát változott, formálódott a lokálja neve.

— Hová mén kend?

— A *Bajusztalan*hoz — volt a felelet.

Ebből mindenki megértette az irányt.

A *Komlókert* népszerű és kedvelt mulató volt a Tisza Lajos körút és a Kálvária út sarkán, ahol *Reitzer* Adolf nagy bérháza emelkedett később, amely ma a Doránszky-örökösöké.

Szíjártó Kis István kocsmájának helyére került a Dugonics szálló az akkori Búzapiacon. Itt volt a város mázsája is, természetes hát, hogy ellepték a kupecek, nemcsak a jobb polgárok. Voltaképpen csak Kis Istvánnak hívták, az előneve a mesterségéről ragadt rá. Ő építtette később a domaszéki úton a keresztet.

A régi ipartestület házát, amely az Ipar utca sarki helyén állt, *Masa* János építtette, abban volt a Zrínyi kocsma,

iparos emberek tanyája. Maga Masa sógor nagy szerepet játszott a közéletben, ***köszörvényhatósági*** bizottsági tag volt, s ha kellett, ha nem, hozzászólt a tárgyakhoz, még pedig a legalaposabb tudálékossággal. Dugonics András szobrát például erőnek erejével lovas formában szerette volna kivitelre bocsáttatni.

— Én jártam Kalikszbád fővárosban, és ott láttam, hogy minden nevezetesebb ember lóháton ül, mikor szobrot kap.

Mikor a szegedi kaszinó a hatvanas években a régi Szeged-Csongrádi épületének emeletére költözött, földszintjén, a kaputól balra, megnyílt a

Szöllőfürt vendéglő. Ennek lett később gazdája *Bavesitz* Lőrinc, nála folytatták a rókusi disznóhizlalók és szappanfőzők a Pacsirtában megkezdett szórakozást. Bavesitz özvegye később a Szivessy-házban kávéházat nyitott. A századfordulón még megvolt, aztán eltűnt, mint annyi más.

Mindig nevezetes volt Janik Imre *Koplalós kaszinó*ja a Szent István téren. Itt állomásoztak a fuvarosok, akik szintén értenek a jó borhoz, hiszen nagy területeket járnak be, s módjuk nyílik az összehasonlításra. Janik az árvíz után alapította, s mikor 96 éves korában meghalt, Balázs nevű fia vezette tovább az üzletet. Az öreg

Janiknál azonban, akinek utcaigázlámpa-pucoló vállalata is volt, boron kívül egy falat kenyeret se lehetett kapni. (Ez a vendéglő a negyvenes években rendkívül fölkapott lett, Barabás Sándor flekkenjére és erdélyi vargabélesére csak úgy tódult a közönség.)

A legrégibb időben a vár mellett volt *Wagner* György sörcsarnoka, ő lett az Oskola utcai első modern szálló első vendéglőse. A hely a Hungária nevet kapta a Ferencsevits-Sonnleitner féle vezetés alatt.

A szabadságharc előtti időkben, az irodalom és a művészetek bimbózása korszakában nem tudtak az emberek

mit csinálni az idejükkel, és így alakult meg az *Iszákregiment.*

Ma már feledésbe merült intézmény, amely — miként a neve is mutatja — az italnak szentelte életét.

Védőszentjének Szent Leokádiát vallotta, *Steinhardt* Náci, a fejét állandóan tréfákon törő kórházi orvos volt az inhábere, *Kreminger* György belvárosi plébános a tábori püspöke. Kreminger amúgy harcban állt mindenkivel, rendkívül sok kellemetlenséget szerzett a hatóságoknak, a csanádi püspök végre is lemondásra kényszerítette, és a legendás jóságú, áldott emlékű unokaöccsével, a hosz-

szú életet élt *Kreminger* Antallal töltötte be a helyét.

Az iszákregimentben azonban kitűnően érezte magát György főúr, versenyezett az ötletek kitalálásában Steinhardt Nácival.

Tagja csak az lehetett az egyesületnek, aki az alapszabályoknak megfelelően valami hallatlan bolondságot cselekedett. Ellenben ha a tag már éjfél előtt elkészült, megkapta az obsitot, és kímélet nélkül kizárták.

Erről éppúgy okmánnyal értesítették, mint ahogy diplomát kapott a fölvételekor, példátlan, nyomdafestéket nem tűrő mondatfűzésekben sorolva föl az érdemeit és a hivatásait.

Az iszákregimentnek voltak rendfokozatai is, az alantabb álló elő tudott lépni, ha erre érdemeket szerzett, viszont váratlanul megkapta a befogadási oklevelet olyan ember is, aki még nem tartozott közéjük.

— Részeg disznó, reggel nyolckor olyan gyönyörű öntudatlanságban hevertél a vár tövében a sárban, hogy érdemeid nem hervadhatnak el nyomtalanul. Miért is rendes tagul fogadunk, bizonyságul adván pecsétünket.

A szervezetnek volt *testkísérő árkászok* címén különítménye, mely nevéhez méltóan elkísérte a tagokat, ellenőrizte a lépteiket, de fölkutatta a város

födetlen árkait is, hogy nem fekszik-e bennük valaki? Az ilyent ki kellett szedniök, hazavinniök, lefektetniök, kinyomozva minden körülményt, amelyen a hazulról való elindulás óta átestek, nem mellőzve annak megállapítását sem, hogy mekkora mennyiségű bort ittak meg, míg idejutottak?

Furcsa intézmény volt, annyi szent, de mint minden rossznak, ennek is támadt jó oldala.

Az iszákregiment dolgait széltében-hosszában tárgyalták a városban, nevezetesebb esetekből szállóigék lettek, végeredményben tudta mindenki, kik a legrészegebb teremtmények, milyen botrányok központjába jutottak. A sok ember között így aztán mindig akadtak elszégyenkezők, akik vagy jobb útra tértek, vagy — óvatosabbakká váltak a kocsmák megválogatásában.

Az ilyenekből kerültek ki akkor is, később is, a szigorú Catók. Farizeus nép, amelyik megrótta a legártatlanabb típusú borozgatót, míg ő kijárt Szatymazra, és ott itta le magát úgy, hogy nem győzték hideglepedőzni. Ezt mindenesetre szűkebb kör látta, idebenn pedig játszhatták a szigorú erkölcsöket. Szatymazon találták föl a *kijózanító kamrát* is, azt a szellős helyiséget, amelyben okszerű keze-

szer menni. Azt akarom, hogy holnap is eljöjjön.

Jandó Gyula ennél is tovább ment. Ő volt egyébként a leggorombább kocsmáros, akiről a szegedi legendák tudnak, típusa a németeknél szinte népszerű *Grober Wirt*nek.

Az ő kocsmája a Gyöngy utcában volt, körülbelül a jezsuiták kápolnája helyén. Általában a környék nem nélkülözte a jeles bormérő helyiségeket, hiszen a Búzapiac a mai Dugonics téren helyezkedett el, s lehúzódott egészen a későbbi Gizella térig. Házak nem torlasztották el annyira a szabad kijárást, mint ma, pláne hol volt még a sokat vitatott palota, amely

a főreáliskola céljaira épült, aztán az ítélőtábla használatába ment át, hogy kiszorítsa az egyetem, mint a legújabb szegedi szerzemény!

A Búzapiacon üzleteket kötnek, azokra áldomást illik inni, szükséges tehát a megfelelő helyiség. Jandó Gyula kitűnő bort mér, a lányai pedig híres szépségek, akik vonzzák a vendéget, ha szemüket szemérmetes illendőséggel lesütik is, mikor apjuknak segítve asztalra helyezik az üdítő italt. Tehát nem foghatni rájuk semmit, ártatlanok a tömegelésben.

— Tehetek arról, hogy olyan szép vagyok? — tűnődik el az ilyen lányszem.

Egyébként ott volt maga Jandó Gyula, a nagy szókimondó, s majd adott volna ő családbelijének, vendégnek egyaránt, ha csak gyanús, nem is pajkos dolgot tapasztal! Olyan magas tenorban kezdte a gorombaságot, hogy szinte csodálatos volt, mint lehet azt hangban és stílművészetben fokozni?

Valaki fővárosi ember egyszer külön azért kereste föl a helyiségét, hogy megtapasztalja a modorát. Szándékosan kifogásolt mindent, ételt-italt visszaküldött, mégis a legelőzékenyebb szeretetreméltóságba ütközött.

— Meg vagyok lepve, uram — mondta végül. — Annyit hallottam a maga goromba természetéről, hogy meg akartam végre tapasztalni.

Jandó végignézte, úgy felelte:

— Hát hiszen nem is gorombáskodom én akármilyen gyüttmönttel!

5.

A helyzetet úgy méltóztassanak elképzelni, hogy a mai Rudolf tér a Víz előtt a tisztasággal erősen hadakozó terület volt, esős időben sokáig megállt rajta a víz, itt-ott föltünedező kövein ugrált a vendég, ha nem szerette, hogy a ruháját befröcskendezze a sár. Ámbátor az okszerű ember torokba szabott csizmában járt, a csizmát pedig akkor is ki szokták pucolni, ha nem ragadtak rá az előző napról szennyek, mert ezzel beszél az a gazdája rendes mivoltáról.

Azonban most a térről beszélünk, amelyet még nem szegélyeztek paloták — szinte határvonalat szabva, hogy eddig és ne tovább —, szabad terület volt az is, és befelé húzódott a városba mélyen, mert itt terült el a vár.

Az egyik fontos bejárata a Kultúrpalota frontja helyén, levonulva a Tiszára. Alacsony vízállás esetén ma is kilátszik a híd előtt, a csónakházhoz közel az egykori víztorony alapzata.

A Stefániának természetesen még híre sincs. Az egykori Kass kávéház is vizes területre épült, de a századfordulóra, 1897-ben már állt a szépséges, modern korba illeszkedő palota, mikor mögötte levő helyen még nádasokban, pocsolyákban hangversenyezett a békák szimfonikus társasága, bokrok nyújtottak menedéket az emberi társadalmat több-kevesebb okkal elkerülő alosztályoknak, sőt megkísérelte a vadkacsa is, vajon nem lehetne-e fészket rakni ezen a békességes, ritkán háborgatott helyen? Miért is bátorságosabb népek olykor fegyverrel lesbe álltak, és megakadályozták a kurta derekú madarakat benne, hogy felröppenvén túlságos messzire jussanak. A fegyverviselési engedélyek nem voltak szigorúságokhoz kötve, Rádayékon már túl estünk — s a durranásra legfeljebb fölfigyeltek a közelébb lakók, mondván:

— Lüvés történt, alighanem a puskáját próbálja ki a sóház csősze.

A század elején történt, hogy a város szebbé formálásán tűnődve *Lázár* György polgármester valamely jelentkezőnek, aki *a kass mögötti* mocskos területen szeretett volna házat építeni, azt mondta:

— Így nem állapodok bele, hanem keressen maga mellé másik öt embert, osszák föl az egész részt, s emeljenek hat olyan szabályos palotát, hogy az idegen is megálljon szemlélésükre gyönyörűségében.

Hat módos vállalkozók összetömörültek, s így született meg az a pompás palotatömb, amely az ármen-

tesítő házánál kezdődik, és a Klauzál gimnázium udvaránál ér véget, s ma is egyike legszebb városrészeinknek, nézvén külső arculatával a Stefánia gyermekjátszóhelyére.

De ez már az újabb kor vívmánya, hol vagyunk még attól az időtől, amikor jámbor igénytelenségben éltek a hajdani népek, s tegyük hozzá, hogy boldogan éltek az igénytelenségben.

RÉGI MŰEMLÉKEK

A házsor, amely az úgynevezett Wodianer-féle palotával kezdődik a Tisza-parton, már megvolt, csak nem egészen mai formájában. Ez volt Sze-

ged legmagasabb pontja, habár közvetlenül a bajt hozó folyó mellett, maga a Wodianer-ház is kevésbé imponálóan alacsony polgári építkezés. Eredeti alapkörülményei között folytatja életét a *Ferencsevits* féle ház, mely ma Gyuri bácsi leányáról *Lichtenegger* címen említtetik, mindössze külsejében modernizálódott. Változatlan csakis az Oskola utca sarkán lévő emeletes *Schaeffer*-ház, páratlan berendezésében is unikum, olyan művészi rózsafapadozattal, virágos díszekkel, amiket Párizsból hozatott famunkásokkal készíttetett Schaeffer Ádám, az Elszász-Lotharingiából menekült német birodalmi nemes vas-

kereskedő. Az unokája Pálfy Ferenc polgármester felesége lett, viszont Pálfy Ferencnek unokája *Pálfy-Budinszky* Endre, a művészi lelkű városi főmérnök. Ne hagyjuk ki azt sem, hogy a házat Szeged egyik leghíresebb fia, a sokoldalú *Vedres* István tervezte, plafonképeit holland művészek festették. Ősi formájában csak az a három apró ház maradt meg, ami a Wodianer meg a Schaeffer-féle közé esik, s a 10., 11. és 12. házszámot viseli ma is. Azaz hogy a Schaeffer melletti 10. számú unta az állapotot, s egyszer renoválásnak vetette alá magát, akárcsak kozmetikusra bízná lanyhulni kezdő testrészeit az asz-

szonynép, mikor elszalad fölötte az idő.

Ez azonban csak a fölsőbb régiók irányában történhetett, mert az alapon változás nem lehetséges. Az udvar felé eső részen vas-spalétok, rostélyok maradtak, ellenben a fedélzete mintha a modernség felé stréberkednék, úgy kúszik a Schaeffer-ház magaslatába.

Eredetileg olyan volt, mint a két utána következő legrégibb építészeti műemléktöredékünk, amiknek konzerválására még nem gondolt senki. Pedig kevés ilyen specialitásunk van, s akármennyire értékes a divatos haladás, nem győzzük hangoztatni, hogy

kár mellőzni a múltat, amíg megragaszthatunk belőle valamit. A jelenből úgy sincs olyan sok átmenthetőnk az utókorra.

Ebben *Burghardt* Ferenc volt az emlékezésben utolérhető legrégebbi kocsmáros, utána *Vőneki* Mihály következett, majd a század elején *Tóth* Mihályé lett, aki a világháború áldozata, s úgy hagyta a feleségére. A hely tiszta, tágas és szép, magas mennyezete újabb kor emelkedő tendenciájára vall.

A BITÓ CSALÁD EMLÉKEI

Alapja, köve, formája csak a két parányira zsugorodott háznak eredeti, a 11. és 12. számnak, amelyek

közül az egyikben Bitó halászmester potykái fickándoztak, s a mellette lévő, ahol tanyai berándulók töltik jelentős zsibongásban az időt az akkor még ott végállomással rendelkező kisvonat indulásáig, célszerű ember szokásaként letelepedvén már órákkal előbb, mert egy ilyen kis masina szeszélyességében meggondolhatja magát, és a kelleténél előbb megindul külső céljai felé. Esetleg egészen elakad.

Megközelítőleg sem lehet megállapítani, hogy hány esztendős ez a két kis ház, de minden valószínűség szerint megvoltak már a török megszállás idején is.

Picinyek, összezsugorodtak, élükkel a külső térnek élnek, formájuk egészen más, mint az egyéb fajta. Udvaruk is olyan apró, mint amilyennel csak az egykori igénytelenségek lehettek megelégedve, két merészebb ugrás bennük lehetetlen. De itt maradtak, élnek és beszélnek elmúlt időkről, ha a falaknak szavuk volna. Azért lehetetlenség elmenni mellettük meghatódás nélkül.

Amennyire a még élő idősebb népekkel szót lehet érteni, a két kis ház valamikor Bitó Ferenc régi szegedi halászmesteré volt. A Bitó család törzsökös nemzetség, és minden időben a halászattal foglalkozott, sőt jog-

gal föltehető, hogy az elődök szerepeltek ama sokezer halász soraiban is, akik Nándorfehérvárat ostromolták a történelem szerinti időben.

Bitó Ferenc nagy családú ember volt, vagy nyolc gyerek apja. Mesterségét a fia folytatta, ama nevezetes János, aki minden idők legzamatosabb halpaprikását főzte. Róla azonban esik még szó más részen. Nőtestvére, Ferenc egyik lánya, sokáig ott élt a régi házban, habár a tulajdonjog már elszállt a famíliáról. *Bitó* Franciska Novák Mihály felesége lett; Novák folytatója a mesterségnek, és a szakmában tudományos férfiú, miért is az apósa megbízhatta a dolgok intézésével.

FÁNI NÉNI MESÉL

Fáni néni 75 esztendős volt, mikor a harmincas években beszéltem vele, de olyan fürge mozgású és eleven szemű, amilyenné soha nem válik az időnkbeli, gyorsan élő generáció. Ő informált a hajdani állapotokról, pillanatig sem gondolkozott, annyira biztos volt minden adatban. Csak néz a levegőbe, mintha víziót látna, kezét fölemeli, erre is eloszt valamit, arra is.

Ez itt volt, így volt... mellette az... valamivel arrébb következett...

— Franciska volnék, de mindig Fáninak hívtak, hogy pedig megöregedtem, Fáni néninek. Most válogatják a neveket, akkor a kalendárium mondta

meg, hogy ki mi legyen. Már amelyik napon született.

— A néniéké volt ez a ház?

— A mellette levővel együtt. De volt az apámnak a Fölső Tisza-parton is még vagy hat háza, arra a Pick felé is.

Viszik az emlékek.

— A mostani nemzedékek nem is ismerik a nagy hajókat. Úgy híjták őket, hogy bőgőshajó, egész vonatokra való rakomány elfért bennük.

— Az itt lévő házak kocsmák voltak, igaz-e?

— Mind a kettő. Hét volt egysorban, valamennyi meg tudott élni. Ezt a 12. számút *Simon* Mihály tartotta,

aki szűrszabó volt, de nem adta föl azért a mesterséget, amely biztos tudománynak maradt. Tőle vette át az édesapám, majd az uram.

Mikor megkezdtük ezt a sorozatot, amellett tettünk fogadalmat, hogy nem lexikont szerkesztünk, hanem sorokat szentelünk a nevezetesebb régi kocsmáknak, borméréseknek. Vendéglőről nem beszéltünk, azok más lapra tartoznak, de hát a halászcsárdák nem is vendéglők. Aki előkelősködni akart, az fölkereste a Hétválasztót vagy az első Hungáriát, amelynek kétemeletessége most a Fogadalmi templom háta mögött, a sarkon tűnődik a múltakon, és Tömör-

kény Lacié, Tömörkény István fiáé volt a házak szocializálásáig[1]. Ellenben a halászcsárdák alapjában véve kocsmák voltak, borivó helyiségek. Ide az ital kedvéért járt a vendég, ha pedig élvezni akarta a hűsítő italokat, pogánynak kellett volna lennie, hogy be ne szippantsa a fővő hal túlvilágiakat is bizsergető illatát. Vele együtt természetesen a finom főzeteket is, a harcsa-potyka-kecsege triumvirátusból alkotott halpaprikást, nemkülönben kiegészítő cégtársát, a vajas levekben úszó túróscsuszát vagy pláne a tejfölös kaproslepényt. Ez vetette meg a bor ágyát, mikor is — száját törülvén az alkalmatos ember — így

intézte a szót tréfás kétértelemmel a komájához:

— Hát én már ettem, reggelig egyen a fene.

— Csak halat lehetett nálunk kapni — meséli Fáni néni —, azt a halászember is megette nap nap után anélkül, hogy más után kívánkozott volna. De akármennyit főztünk, elfogyott. Az egész Bánát ide tartozott, tömegelték a népek. Olyan idő járta, hogy tizenkét tojást lehetett kapni egy hatosért, de ha ügyesen alkudott az ember, megkapta ráadásnak a tizenharmadikat is.

— Szó sincs róla, olcsó volt az élet!

— De mennyire olcsó. Ha az urak

jól akartak lakni, idejöttek. (Híre volt a tejfölös lepényünknek!) Magyaros volt minden, a falak fehérre meszelve, a halat se porcióztuk, föltettük az asztalra a bográcsot, szedett magának mindenki amennyit kívánt vagy elbírt.

BETYÁREMLÉK

— Betyárok jártak-e ide?

Fáni néni szemrehányóan néz rám bogárfekete csillogó szemével. Hogy mekkora tudatlanságok háborgatják az ilyen fajta, tükörből fésülködő embert! Azért a helyreigazítása csupa tapintat.

— Ide a vár tövibe? Ahová belátott Ráday, ha nagyon akarta? Azok az ő

kosztjára jutottak, mi nem kaptunk belőlük.

Valami azért megint vibrál a levegőben, most kapja el a tekintete antennája, várjunk csak...

— Egyszer, van annak is jó negyven éve, itt ivott nálunk egy nagyszál ember. Mikor elment, ezt kérdi valaki: — Megnézte-e jól ezt? — Nem szoktam én nézgelődni, de meg mit látok egy öreg emberen? — Hát azt, hogy ez volt a híres *Csonka* Ferenc.

A nevet magam is jól ismerem ifiúr koromból, mikor mint bűnügyek krónikájában jártas, számon tartottam mindenkit. A vén betyár még *a Sándor* bandájába tartozott, testvérie-

sen összeszámolva az esztendőket, élete háromnegyed részét fegyházakban szórakozta át. Az ott tartózkodó emberek vagy kibírják az időt, vagy idő előtt elhalnak, de Csonka Ferenc kibírta, sőt megérte, hogy végre szabadlábra is helyezték. Egy darabig dángubált a városban, állandó foglalkozáshoz már nem fűlt a foga, hát elment világot látni. Horvátországban aztán megölt és kirabolt két embert, amiért Eszéken fölakasztották. Később a törvényszéki termekben találkoztam az unokájával, aki egész ifjan lépett nagyapó nyomdokaiba. De a vén betyár fia rendes ember maradt.

Hát ez volt az egyetlen betyár, akit Fáni néni elevenen látott. Amúgy csak a panorámában, ahol viaszfigurákban mutogatták a jeles triumvirátust, Spangát, Pitélit és Bereczet.

— Zene volt-e a helyiségükben?

Pillanatra megrebben, mintha helytelen vágányra csúsznék.

— Nem, nem volt muzsikálás, nem engedtek ekkora zajt. Ilyen csúnya mesterséget, mint ma van, nem láttam kislány korom óta. Nőt se annyit csavarogni. Megvolt mindenkinek a rendes elfoglaltsága, csak aki ment a dolgára, az járt az utcán.

A társalgásba közben belevegyült a hazaérkező Bitó néni, Fáni néni

sógorasszonya is. Ő menye az egykori Bitó Ferenc vagyonalapítónak, elszállt esztendei mellett is dolgos és munkás teremtés, mindenben nagy segítségére a fiának, aki folytatja a mesterséget.

Megrágunk minden adatot, egyeztetünk, hogy nyomon járjunk. A modern korba tévedve, eszébe jut egy emlék.

— Egyszer, jó ideje annak, dolgom akadt a rendőrségen, benyitottam az egyik kapitányhoz. Hát ott ül nála a díványon egy nő. Így, ni!

Elöregedett lábát próbálja keresztben fölvetni a másikra, amint az olcsó regényekben van megírva, mikor a

szerző szinte pihenőt akar tartani, mert nem érkeztek meg idejére a grófok.

Bitó néni azonban a szent ámulat hevületében plasztikusan szeretne rávezetni a tényre, hogy tisztán lássak, és háborodjak föl magam is.

— Mondom, hogy így ült, megérti ennyiből is, de nekem már nehezen megy.

Aztán rám néz, hogy kerül még csattanó, ha ennyi sem lenne elég. Most derül ki, mi lakik bennem.

— Aztán cigarettázott, füstölt, de nagyon ott a kapitánynál!

Nem tehettem mást, határozottan meg voltam botránkozva. Muszáj voltam vele abban a szép csendes időket visszaidéző miliőben.

6.

Kérek minden türelmetlenkedőt, hogy várja meg a sorát, amíg rátérek kedvenc kocsmájára. Végtére valamilyen rendszert mégis kell tartanom. A lehetőségig nem hagyok ki senkit, de hogy melyik a megörökíteni való, és melyik a szokványos tucat, azt mégis csak magam állapítom meg.

Épp úgy nem állapodok bele tanácsadásokba vagy érzékenykedésekbe, hogy aszongya:

— Arrul a másikról sokkal többet írt, mint az öregapám kocsmájáról.

Szó sincs róla, nem éltem abban a korban (elég régen születtem így is), a szemtanúk is megfogyatkoztak, ritka az emlékezni tudó; mikor azonban szépen megkérem, hogy pótolja a hiányos adataimat, ebbe a merev falba ütközöm.

— Hát híres volt, na!

Mivel pedig a hasonlókból okosabb nem leszek, folytatom a magam esze szerint.

A Feketesas utca volt mindig a város egyik legélénkebb helye, itt terültek el a régi vendéglők, a Hétválasztó, nemkülönben a Feketesas nevezetűek, későbbi időkben, mai nagy palota helyén a maga nemében egyedülálló *Goldstein*.

Mind elmúltak az idővel, csak a Páva maradt meg, s a „Stoccer" mentődött át az új korba, napjainkba.

Az idézőjelbe foglalt név viselője voltaképpen *Totzer* volt, de át kellett esnie a szegedi hangszerelésen, minthogy ezt senki el nem kerülheti.

Még előbbre menve, győri sváb volt, a neve pedig *Tatzer*, de hát ekörül is megalkuvás történt, habár ez a rendesebb hangzású és értelmesebb.

Kezdte a Feketesas pincéjében, aztán *Kis-Bosznai* nevű férfiútól átvette

a Pávát, igen élénk üzemmé alakítva át azt. Járt hozzá mindenféle nép, igen sokan hivatalnokok, akik Ratskeller hiányában ezt tekintették egy korty üdülés szempontjából annak.

Ne feledjük, hogy a városi adóhivatal még a városi bérházban tartózkodott, ott megfordul az az ember is, aki álmában sem szeret foglalkozni ezzel a hasznos közintézménnyel, s akár súlyos forintokat rótt le sóhajtva, akár „halaszt kapott" a dodonai stílusban beszélő Kónya főtiszttől, mindenképpen könnyebbet lélegzik a nagy ijedtség után.

Miért is megvásárolja a Klauzál té-

6.

Kérek minden türelmetlenkedőt, hogy várja meg a sorát, amíg rátérek kedvenc kocsmájára. Végtére valamilyen rendszert mégis kell tartanom. A lehetőségig nem hagyok ki senkit, de hogy melyik a megörökíteni való, és melyik a szokványos tucat, azt mégis csak magam állapítom meg.

Épp úgy nem állapodok bele tanácsadásokba vagy érzékenykedésekbe, hogy aszongya:

— Arrul a másikról sokkal többet írt, mint az öregapám kocsmájáról.

Szó sincs róla, nem éltem abban a korban (elég régen születtem így is), a szemtanúk is megfogyatkoztak, ritka az emlékezni tudó; mikor azonban szépen megkérem, hogy pótolja a hiányos adataimat, ebbe a merev falba ütközöm.

— Hát híres volt, na!

Mivel pedig a hasonlókból okosabb nem leszek, folytatom a magam esze szerint.

A Feketesas utca volt mindig a város egyik legélénkebb helye, itt terültek el a régi vendéglők, a Hétválasztó, nemkülönben a Feketesas nevezetű-

ek, későbbi időkben, mai nagy palota helyén a maga nemében egyedülálló *Goldstein*.

Mind elmúltak az idővel, csak a Páva maradt meg, s a „Stoccer" mentődött át az új korba, napjainkba.

Az idézőjelbe foglalt név viselője voltaképpen *Totzer* volt, de át kellett esnie a szegedi hangszerelésen, minthogy ezt senki el nem kerülheti.

Még előbbre menve, győri sváb volt, a neve pedig *Tatzer*, de hát ekörül is megalkuvás történt, habár ez a rendesebb hangzású és értelmesebb.

Kezdte a Feketesas pincéjében, aztán *Kis-Bosznai* nevű férfiútól átvette

a Pávát, igen élénk üzemmé alakítva át azt. Járt hozzá mindenféle nép, igen sokan hivatalnokok, akik Ratheuskeller hiányában ezt tekintették egy korty üdülés szempontjából annak.

Ne feledjük, hogy a városi adóhivatal még a városi bérházban tartózkodott, ott megfordul az az ember is, aki álmában sem szeret foglalkozni ezzel a hasznos közintézménnyel, s akár súlyos forintokat rótt le sóhajtva, akár „halaszt kapott" a dodonai stílusban beszélő Kónya főtiszttől, mindenképpen könnyebbet lélegzik a nagy ijedtség után.

Miért is megvásárolja a Klauzál téren a páratlan tökéletességgel készült selyemcipót, s bevonul vele a Pávába, hogy hófehér belét a *kisbús* nevű csemege paprikás levébe mártogassa, akár a tarisznyájából szedje elő a hazulról hozottakat. (Ámbár a tanyai népség éppen csak a legbolondabb és nem várt események kedvéért hoz magával ennivalót, hagyomány lévén, hogy ezt a paprikás gyönyörűséget odahaza úgy sem kaphatja meg.)

A bor aztán igen helyesen borítja be az ételbeli hamvakat, s *Apró* Pista várnagy úr sűrűn átlátogat megbízatás nélküli szemlére, unszolván a hivatali népeket.

— Tik már eleget ültetek itt, vissza

az íróasztalhoz, hogy azok is sorra kerüljenek, akik a pennát rágják.

A Pávának, amelyet Aranypávának hívnak igazság szerint, és létezése visszavezethető II. József császárig, akit szegedi látogatása idején hálóvendégül fogadott *Réh* kocsmáros, Réh János szegedi polgármester nagyapja — hatalmas kocsibeállója volt mindig — ma is megvan —, tehát olyan körülmény, hogy a külső utas ide van kötve, ha akarja, ha nem. Olyan bolond azonban még nem kerülközött, amelyik ne akarná, miért is hagyjunk föl ezekkel az okoskodásokkal.

Hetipiacos napokon iparosok is vannak a környéken, hát nem pang a

forgalom, *Stoccer* mégis gondol egyszer egyet, s áthurcolkodik ama kis alacsony házacskába, amely a Takarékpénztár sarkán szerénykedett a Csongrádi tulajdonát képező palota helyén. A bejárata pontosan ott volt, ahol most a *Leinczinger*-gyógyszertárba vonulnak enyhülésért a testi szenvedők.

Errefelé van a húspiac, s élénken lüktet az üzleti szellem azon a részen, ahol ma Deák Ferenc tűnődik szobor formájában azon, hogy ugyan miért csinálta meg a kiegyezést, ha jobban össze vannak gabalyodva a népek, mint bármikor voltak!

Délután, alkonyatkor, az urak ke-

resik föl a helyet, és megcsodálják azt a méteres budlibicskát, amely a szoba tetejéről lelógó csengőre van akasztva. Azt meg szokták kondítani, valahányszor nagyot mond valaki. (Állítólag felére kopott a csengő, viszont a budlibicskát emlékként őrzi a Totzer család. Ez a csengő egyébként föltámadt később a kis Kassban. Volt idő, hogy szakadatlanul harangoztak vele, főleg öreg János vadásztörténetei elmondásakor.)

Innen ment Totzer a kiskörút és a Kossuth Lajos sugárút sarkán lévő helyiségébe, ahol viszontlátja a kocsibeálló helyet is, és válik „Stoccer"-ré. Utána tizenhat évig *Báló* István, a

szeretetreméltó goromba vendéglősök típusa bérli a helyet, amely csak a negyvenes években szűnt meg, mikor mindent átalakítottak.

Bitó János kis vendéglője, olyan alacsony bejárással, hogy a valamivel magasabb ember beleütötte a fejét, a Leinczinger-patika bejáratának helyén volt. Házikóját óriási áron eladta a terjeszkedni kívánó Szeged-Csongrádinak, utána a Kossuth Lajos sugárút 5. szám alatt, Szűcs József rendőrkapitány házában tartott fönn látogatott kocsmát és vendéglőt.

A régi, kiterjedt halászcsaládból való volt, de hogy múltak az évek, megpróbálkozott ezzel a mesterség-

gel is, olyan halpaprikásokat főzve, amiknek ma nincs másuk, mert évtizedek múlva is megmaradt ízük a rá emlékezők szájában.

Az első hely azonban, de a Kossuth sugárúti is, állandó fészke volt az író- és művészvilágnak, fővárosi vendégek el nem mulasztották volna a látogatását, *Gárdonyi* Géza, mikor eljött megnézni *A bor* híres szegedi előadását, vagy két hétig mindig benne lakott.

Nevezetes idő volt ez, még *Tömörkényt* is el lehetett csalni a színházba, pedig elkerülte a műintézményt, *vádliparádénak* nevezvén azt.

Akkor mondja a kora hajnali órákban Gárdonyinak:

— Hallod-e, te Göre, mégis csak merész ember vagy, hogy ilyen benső családi témához nyúlsz, amikor azt se tudod, milyen az. Hiszen sose voltál házas ember!

Gárdonyi csak a fejét fordította oldalt, úgy mondta merev arccal, amiért szegedi újságíró korában is „Savanyú Jóská"-nak becézték.

— Már hogyne lettem volna, ö. m. a f.

Bitó János, akiről az idők folyamán rengeteget írtak, s így fölösleges, hogy ezen a helyen kitérjünk élete minden mozzanatára, miközben megpróbál-

kozott a Stefánia sétánnyal is, ahol kabarés kisasszonyt daloltatott, aztán kivonult gazdálkodni tanyai földjeire. Amikből nincs meg ma egy talpalatnyi terület sem. A fia ágrólszakadt napszámos lett.

A Búza kocsma a Kossuth Lajos sugárút elején volt, szemben a régi Bitóval. Lejtősen és mélyen benyúló keskeny hely, főleg nyáron kellemes, mert hűvösséget adó. *Búza* nevű tulajdonosa Makóról jött Szegedre, s népszerű tudott lenni a jó bora révén. Többnyire úri vendégei voltak, szakértők, akik jó hangulatban reggel négy órakor a szökőkút artézi vizében akartak megfürödni. Szerencsére

mindig akadt valaki, hogy megakadályozza őket.

Mivel pedig szörnyen dúlt a kebelekben a cselekvési láz, elkapták a Zsótér-ház előtt a *Klonkay* köteles csacsifogatát, amely az árut szállította piacra, fölültek rá, és így hajtottak ki további szórakozás szempontjából a Gedóba.

Abban az időben születtek meg ezek a halhatatlan igék:

— Tisztességgel hazamenni már késő van. Hogy pedig becstelenséggel mikor kerül az ember a családi körzetébe, abban nem számít néhány különóra.

Mikő? Ez a két szó gyakorlati ma-

gyar nyelvre lefordítva és szótagolva azt jelenti, hogy:

— Mi kell? Mi kő?

Úgynevezett Mély-Rókuson, a Gyöngytyúk és a Tündér utca sarkán volt *Szabó* Józsefnek egy kis szatócsüzlete, abból ajtó nyílt a kocsmahelyiségbe, amely szintén híres volt a kitűnő boráról.

Ott feküdt egészen közel a temetőhöz, és ne képzelje senki, hogy a halottak birodalmának szomszédsága talán elriasztó hatással lett volna bárkire. Úgy kell ugyanis venni a dolgot, ha nem értené valaki, hogy a halál megdöbbenti az embert, akárcsak a másik nagy misztikum, a születés, a

megdöbbenésből pedig mi tántoríthatná jobban vissza az életbe, mint néhány üdítő korty?

Temetések után, mikor a halottvivők pihegve üdülést keresnek, a borital szempontjából tesznek magukon próbát, s kiskocsmákban emlékeznek az eltávozottakról, legelsősorban azt latolgatva, hogy ki volt a jó halott, és ki volt a kevésbé jó?

Nem egyéniségek megszólása ez, hiszen itt is tudják, hogy a halottak immár immunitást élveznek, és ebben különböznek az élőktől, ők általánosabb szempontjukat viszik bele a dolgokba, kapcsolatban munkakörülményeikkel.

— A Koczor kapitány nem volt alkalmatos halott — mondja tanúként nagy idők gyászdrapériás gyalogos huszárja —, mert hogy közel másfél mázsát nyomott, és ugyancsak megizzasztotta a vendéget.

Ellenben véget nem ér a dicséret, mikor szilfid teremtés koporsóját viszik a sírgödör széléhez, melybe örök pihenés okából lebocsáttatik.

— A *Zombory* szenátor, az már teszi! Olyan sovány volt, hogy csak hálni járt belé a lélek.

— Jó helyet kaphatott az a lélek, ha kibírta 91 esztendeig a kvártélyt.

Amint látnivaló, a népeket itt súly szerint taksálják, mintha csak az ősi

igéket szolgálnák, melyek azt hirdetik, hogy: megmérettél...

Szabó József helyiségében gyülekeztek a galambászok, általában a madarakkal foglalkozó népek s a favágók, akik ezen a szerény vidéken húzódtak meg az olcsóbb házbér szempontjából. Mesterségbeli témáikon kívül a friss halottak érdekelték őket is, ki nem fogyva a panaszból, hogy milyen vizes terület jutott a rókusi temetőnek.

— Úgy úszott a vízben a sok halott, mikor kinyitották a „kriftát", mintha csónakok lennének.

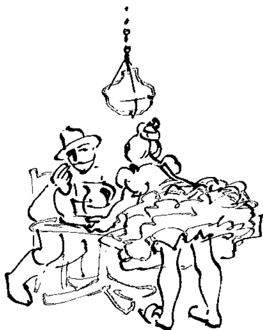
— Szegény Bárdoss tekintetes úr — sóhajt fel a véncsont kiszolgált

katona —, de rosszul érezheti most magát benne, hiszen világéletében sem látott ennyi vizet!

Azonban ne feledjük el megmagyarázni a kocsma címét. Úgy volt az, hogy akár a szatócsboltba nyitott be valaki, akár a borivóba, a család valamelyik tagja nyomban jelentkezett, és személyválogatás nélkül így adta föl a szót:

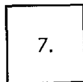
— Mi kő?

Két szép lánya volt Szabónak, segítségek a kiszolgálásban, mert hogy luxus lett volna erre a célra külön személyzetet foglalkoztatni, (hogy is ne, meginnák dugaszban a hasznot!), — azok is azt kérdezték, hogy: mi kő?

De jártak ide, főleg temetőnézéskor, úri népek is, szállt a jó bor híre, nem kellett annak újságbeli reklám. Az újság legföljebb néhány száz példányban jelent meg akkoriban, micsoda ehhez képest tíz- meg húszezer száj eleven reklámja!

Öreg dolgok tudója mondja, hogy sokat megfordult itt *Gárdonyi* Géza is, többnyire *Ujlaki* Antal társaságában, mikor a „Férfiú" még bohó legényember volt, és nem verte annyira fogához a garast, melyet később sok ezerre menő tömegben hadikötvényekbe fektetett.

A régi időben is egymást követte a hideg meg a meleg évszak. Télen kályha mellé kívánkozott a vendég, bennszülött polgárhoz illő büszke módon akkor sem véve le fejéről a kucsmáját, ha a báránybőr alól kicsordult a verítéke. A fölényt illik valamiképpen kimutatni, már pedig ki lehet nagyobb fölényben, mint aki fizet? Ellenben mikor kimelegedett az idő, föllendültek *a nyári kertek*, amelyek ismertetését szúrjuk itt be, mielőtt ballagó utunkon előbbre haladnánk.

Újszegedre külföldnek számított az út, mert a szétnyitható fahídon oda jutni, s a terület Torontál vármegyéhez tartozott. Még szolgabírói székhely is volt. Fái alatt azért el lehetett szórakozni, köröndje a népséget és katonaságot látta vendégül a legutóbbi időkig is. Ahol aztán baka húzza táncba a szemérmes hajadonokat, és a zsebkendőt félszegen szorongató kiscselédeket, ott megterem a bormérő is. Meggazdagodni ugyan egyikük sem tudott, hát sűrűn váltakoztak. A fő, hogy nem maradt szomjasan az italra vágyakozó.

A francia etikettet itt súlyos mellőzés érte, a lovag legföljebb olyankor

ereszkedett féltérdre, ha többet szippantott be a kelleténél, akkor is a göröngyös utakon végezte a lovagi tornát, élénk szemrehányással illetve azt az erdőből szalajtott vaddisznót, aki már megint a kezére lépett.

A legény csak a mutatóujjával intett a táncba szánt leányzónak, s annak illett előtte megjelennie. Miért is a lányok örökös feszültségben éltek, hogy el ne mulasszák a tömegben ezt a mozdulatot, mert abból lélekveszedelmek származhatnak.

Az udvarlás formái is nélkülözték a Nemzeti Színház vígjátékainak köntörfalazó hosszadalmasságait, a lelki motívumok lázgörbéit és dramatur-

giai kifejlődését, mert a természet deli virága úgy vágta képen az ellenkező kiscselédet, hogy az egyszerre valamelyik bokorban találta magát. Aztán megjuhászodva mindjárt ott is maradt.

Térképileg nem követhetjük a nyomokat, azért említjük föl itt együttesen a különféle helyeket, amelyekben végtére is az egész város lakossága megfordult.

Alsóvároson a Bruckner-tánchely volt a legnépszerűbb *Fodor* nevű tulajdonosával. A gazdaifjúság katonákkal elegyítve csak vasárnap kereste föl, vecsernye után „direkció Bruckner" jelszóval — a fejésig. Mert akkor

haza illik menni a házi teendők ellátására.

Pósa Lajosnak, a felnőtt nagy gyereknek, aki olyan jóságos lélek volt, hogy *Mikszáth* szerint minden este szívet vacsorázott, sok szárnyra kelt népdala született meg itt. A zenéről aztán gondoskodott *Dankó* Pista, jól tudván, hogy nem hiába unszolja:

— Pósa úr, van-e új vers?

— Van, Pista, fogja.

Bizony, bizony, Pósa bácsi akkor még fiatal legény volt, s nem egy idillje játszódott le itt éppúgy, mint a Csongrádi sugárút végén levő Pillében, amely a Temesvári család tulajdona volt, s a rókusi meg a fölsővárosi

gazdalegények tartózkodási helye. (*Gyere a Pillébe...* — mondja a Pósa-nóta.)

A tulajdonosát Istvánnak nevezték, bár újszülött korában a Lőrinc nevet kapta a szent keresztségben. Hogy az ilyen szokás hogyan harapódzik el, épp azt volna érdemes megfejteni. De sokszor kinyomozhatatlan.

István-Lőrinc igen érdemes férfiú volt, foglalkozott a zsindelyezés mesterségével is, később kútfúró lett, mert olyan áldott területen fekszik a város, hogy azonnal artézi víz fakad föl, mihelyt a mélyébe nyomják az alkalmatos szerszámot. A nagy bizalomra vall, hogy megtakarított kisebb

összegeiket az emberek nem a takarékba vitték, hanem rábízták, őrizze meg tűztől, víztől, rosszakaratú népségektől. Volt jámbor lélek, aki fölajánlotta az őrzési díjat is.

Valamire való rendes polgári lány nem is számított semminek, ha nem fordult meg itt, akárcsak a Gedóban. Az utóbbiról később esik szó.

Csak a kispolgárság táncolt, az úri nép este kereste föl szolid szórakozásra, s a táncra csak a farsang idején gondolt. Nem úgy volt hát, mint ma, amikor nemsokára az utcasarkon is egymásnak szegezik táncakaratukat az emberek, reggel, délben, délután és este.

A Csongrádi sugárút elején volt a Fenyves mulató, kapván nevét onnan, hogy hatalmas kerthelyisége tele volt fenyőfával. Az utolsó gazdáját Bunfordnak hívták, tartott fönn téli helyiséget is a kitűnő borához. Nemcsak a környékbeli ifjúság látogatott ide táncra, eljöttek messzibb tájakról is szép fölsővárosi lányok hírére.

Már régóta megszűnt, aztán konzervgyár és magánház. A *Nagy* Pál kertje viszont Rókuson olyan messzire esett, hogy csak a környező lakosság kereste föl. Amúgy Rókus nem volt vonzó kirándulóhely.

Végezetül ne feledkezzünk meg a Francia-hegyben levő *Makkos-erdő*

nevezetű tánchelyről, amely szintén a vasárnap délutánjainak szolgált szórakozásra, viszont az úri nép itt bonyolította le a majálisait. A majális szinte hozzátartozott az egészséghez, évenként meg kellett tartani. Vagy itt, vagy Újszegeden a Kállay-ligetben.

Rég kimentek a divatból, de mintha előbb kimentek volna a lelket derítő szép májusok is.

A Csöpögi csárda a Fölső Tisza-parton volt, annak is a legelején, tövében a Pick-házsornak. Régen megszűnt, aki tájékozatlan erre halad, ki nem találná, mi volt egykor.

A korán alkonyodó estében, amit még jobban megvakít az unalmas egy-

formaságban hulldogáló eső, alig találom meg. Nem nyílt az utcára, ott kerítés foglalt helyet s ez ma is megvan. Valamely gyümölcsfának az ágai nyúlnak rajta keresztül az utcára, alma-e, körte-e már nem tudnám megmondani, csak azt tapasztalom, régen, hogy gondozó gazdája nincs, és érésbe sosem tud szökkenni. Tápai lányok, mikor időnyúló estéken mennek haza rokolyáikban a gyárakból, és széleseket kacagnak, mert még nem gyanítják, milyen tragédia pókja szövi hálóját köréjük, leszakítják és megeszik zöld korában a gyümölcsöt. Talán az örök lánysorsot szimbolizálják cselekedetükkel.

A kocsma egyike volt a leghíresebbeknek, nagyon régi, tulajdonosa — amennyire azok a mindig kéznél levő legöregebb emberek emlékezni tudnak — *Hubert* Antal.

Hívták a helyet az ő nevéről is, bár ismertebb volt a *Csöpögi csárda* címén.

A ház ugyanis állandóan roskadozni készült, szobamennyezetét gerendákkal támasztották alá, de ez nem akadályozta meg a tetőzetről átszivárgó vizek hullását.

— Már megint csöpög! Hubert úr mikor igazíttatja meg?

Hubert úr kényelmes, nagytestű ember volt, eleget fáradozott ő még a

negyvennyolcas nagy szaladáskor, mikor is nemzetőrként szolgálta a hazát, azért most szeretett a díványon heverni, és onnan eresztette fukaron a szót.

— Ha megvolt eddig, ezután is meglesz valahogy. Én nem áldozok rá egy garast se.

— De mégis...

— Nincs mégis. A parádés helyiséget keresik kendtek, vagy a jó bort?

— Hát hiszen, hát hiszen...

— Na, akkor elég legyen a beszédből. Marad minden a régiben.

Szó sincs róla, a bor nagyon jó volt, szopogatta azt az úri közönség is, amely kuriózumot talált a Csöpögő-

ben. Ide járt a hajósok egy része, mikor változatosságra áhítozott, (pedig nincs rossz bor, hajtogatták, legföljebb az egyik jobb, mint a másik), itt kötöttek ki zöldséges hajóikkal Szegedre érkezvén a makaiak, akik külön szobát is kaptak, ha kurtának tetszett az éjszaka, azért valamit pihenni mégis célszerűnek tetszett. Nem szállodaszerű, vendégfogadói szoba, csak egyszerű szürke helyiség, amiből lomtár lesz más híján. De arra alkalmas, hogy födél alá kerüljön a célszerű italos ember.

Mondta hát Hubert Antal az elbágyadó felebarátnak.

— Nézzen be kend a makaiak szobájába, hátha jut még egy sarok.

Különös hely volt ez mindenféleképpen. Akadt, aki célszerűtlennek találta, hogy ágyazás nélkül igya a bort, s harapnivalót igényelt. Már pedig itt csak annyit főztek, amennyi a háziaknak kellett.

Hubert Antal egyre nehezebben mozgolódott a hencseren, csak foghegyről vetette oda.

— Menjék ki kend a konyhába, aztán veressen magának annyi tojásból rántottát, amennyit meg tud enni. Ne kívánja, hogy én fáradozzak.

A másiknak azt mondta:

— Ott a szalonna meg a kolbász az ablakban, vágjon magának.

Ősi patriarkális alapon ment itt minden, szalonnának, kolbásznak nem volt akkora értéke, hogy komoly szóba jöhetett volna az a pár elfogyasztott falat, a kenyér pedig olyan gyönyörű aranybarna durcásan gömbölyödött, mint a menyecske keble, szabályosan két felé osztva a pruszlik alatt.

Vágott a szalonnából persze, aki ráéhezett, megfizetik úgyis borban a járandóságot. A kolbász különösen csalogatja a bort, főleg tavaszi időben, mikorra kellően kiszárad, és maga

mellé veszi kísérő társnak a zsenge újhagymát.

Jókedvében dalolt vendégeinek öreg Hubert Antal, bár az a dallászás belső szükségből érkezett, nem kedvderítési szempontból. De az már egyre megy, megvolt.

A fölsővárosi temetőben helyezték el a Csöpögi gazdáját vizes sírba, már pedig életében ő sem szerette a vizet. Volt egy kis szölleje, a bort új korában onnan födözte, mikor azonban pótlásról kellett gondoskodni, finom szimattal kutatta ki a méltó utódot. Színre, zamatra a régi maradjon.

Az alátámasztott házat utána senki sem reparálta meg. Egyik része össze-

omlott magától, a másik tán még most is vívja harcát esőkkel, szelekkel. Gyermekei más pályára lépvén, hír szerint most is osztályoskodnak, nem folytatták a mesterséget, amely pedig igen öreg népek szerint Tónival is az apjáról maradt.

8.

Szenteljük ezt a következő fejezetet teljes terjedelmében Szeged egyik legnevezetesebb helyiségének. A téli ködben, borongásban úgyis közelebb száll felénk az emlék, nincs kacér napfény, ami elterelné útjából.

Csányi Ágó már évtizedek előtt meghalt, de a Maros utcai kocsma még mindig az ő nevét viseli, amiként hogy Zsótér-ház marad a Széchenyi téri, várakat megszégyenítő hombár, kerüljön bárkinek tulajdonába, jólle-

het Dercsényinek hívták az első építő gazdáját a múlt század negyvenes éveiben. Apponyi Albert történelmi nagysága sem változtatta meg az Oskola utca nevét, amíg ki nem hal az a generáció, amely ilyennek tanulta. Ámbár alig van már hírmondó azokból, akik a hajdani kegyesrendi oskolába jártak, alacsony ablakú kicsi szobáiba, s mégis emberré váltak.

Így vagyunk a Csányi Ágó névvel is, amely voltaképpen lányneve volt *Zombori* Ferencnének, amely Zombori a tudományok teljessége kedvéért neveztessék itt elsőnek.

A helyiség a Maros utca végén van, második ház a nagykörúttól számítva

a város irányába befelé. Igen régi hely, emlékező szakértők körülbelül száz esztendőre taksálják a fönnállását. Az árvíz összedöntötte, de később ugyanitt épült föl, immár az utcára nyíló fronttal, mert hogy azelőtt csak oldalt nézett, akárcsak a tanyai építmények, amelyek két keskeny ablakot szánnak a világosság bebocsátására.

Zombori Ferenc valamikor csizmadia volt Alsóvároson, de otthagyta a mesterségét, és a kocsmárosi pályára lépett, mint annyian mások ebből a foglalkozási rendből. Amúgy fiatalon halt el, 32 évét töltötte be, mikor elvitte a kolerajárvány.

A feleségét hívták Csányi Ágónak, és ezen a néven vált híres-nevezetessé a kocsma olyannyira, hogy nem is tekintették rendes embernek, aki nem fordult meg a helyiségeiben. A borivókról meg éppenséggel ne beszéljünk, mert hogyan nevezhetné magát szakértőnek az, aki nem tudja, hogy kevés olyan jó bort mértek, mint ezen a helyen. A sajátot itt is. Öntötte a drága nedűt a tanyai szöllő, igen keserves, istenverte esztendő kellett ahhoz, hogy a megnövekedett fogyasztás elapassza a hazait, s idegent kelljen pótlásul igénybe venni, bár akkor sem szabad figyelmen kívül hagyni a bor helyes kezelésének szempontjait.

A konjuktúra hosszú időn át helyén való volt, itt dolgoztak a szomszédban a parton, mozgalmas rajokban a superoknak nevezett hajóácsok, itt fordultak meg a hajósnépek, hogy ne csak sürgessék a munkát, de szemmel is kísérjék amint kialakulnak az egyes bordák. Mert nincs annál nagyobb gyönyörűség, mint amikor az ember a maga készülő holmiját figyeli.

Ferenc József. Az árvíz zavart okozott ugyan, a szórakozás azonban nem akadt meg, mert nagyobb volt az emberekben az élniakarás. A föleszmélés percei megérkezvén, Zombori Ferenc sátort ütött a Tisza partján, és ott várta be a rekonstrukció munká-

ját, amely új házhoz juttatta, és elvezette a megszakadt fonál folytatásához. De a sátorban megfordult *Ferenc József* is, mikor megtekintette a romba dőlt várost, és nyilvánvaló, hogy megelégedésének adott kifejezést, látva, hogy a szegedi nép mennyire ragaszkodik az ősi röghöz.

Zombori Ferencnek a fia is Ferenc volt, neveztetvén másodiknak, de ő is meghalt, s akkor az öreg Ágó vezette és virágoztatta föl az üzletet férfiakat megszégyenítő eréllyel és munkássággal.

Kocsma volt ez, a jó bort kedvelők helye, nem vendéglő, ámbár arról is lehetett szó, ha éppen megkívántató-

dott, főleg halpaprikás és sült hal tekintetében. A tápaiak, idegenszerű lévén nekik az Ágota név, főleg így becéző rövidítéssel, különösen föltisztelték, mikor a város felé történő igyekezetükben stációt tartottak a tetthelyen, és szépen fölkérték, hogy:

— *Ágó bácsi*, adjon még egy pohárral abból a jobbikból.

A kocsma egy hatalmasabb teremből áll, továbbá egy kisebbikből, amelyben 30-32 jó ember fér el, föltéve, hogy egyetértésben működnek a haza és a társadalom javára. Itt a falakat Rákóczi és Kossuth emléke díszíti, szeretett idejárni parti sétái során *Tömörkény*, de kedves helye

volt *Juhász* Gyula ifjabb bohém társaságának is, főleg, mikor hazafeléútjában elkísérte *Terescsényi* Gyurkát.

— Korán van még lefeküdni, térjünk be egy szóra.

Csányi Ágó tájékán elhaladva nem mutathatott az óra annyit, hogy ne lett volna korán.

VENDÉGEK

De idejárt az egész város hasonló alkalmakban gyönyörködő úri közönsége is, az időnként vendégszereplésre, idegen tájak megtapasztalására kiránduló baráti körök, *Folkusházy* Károly, akinek örökké derűs tekintete fölött bozontosan mozgott

a szemöldöke; a *Győri* Farkasok, (jóllehet a közülük való hajóskapitány az Ágenciánál kötötte ki pihenőre gőzösét); *Hirháger* Ferenc piros arcú fésűsmester, (Hambi bácsi), aki voltaképpen csak a szomszédságból ugrott át egy szóra; elválaszthatatlan kísérő társa, *Móricz* Pál író, aki akkor is lejárt a látogatására, amikor már rég elkövetkezett a városból; *Menner* Muki, a flegmás zenetanár szintén szomszédi alapon, bár gyantázási szándékkal, mert enélkül nem lehet nyugodalmasan aludni; akárhányszor tele volt a termeken kívül a folyosó meg az udvar is, alig győzték megfelelő elégtételben részesíteni a sok ven-

déget. Hát még amikor föltűnt *Tóth* Fercsi, a szoborszerű hajósgazda alakja, érdeklődvén, hogy:

— Mire végzitek?

Avagy ki lehet hagyni öreg *Terescsényi* Gyula bácsit, aki soha semmiféle jó kompániából nem engedte magát kihagyatni? Nem tesszük hát mi sem.

E sorok rovogatója, egyébként hegyvidéki lévén, aki Kipling szerint sosem tud hozzászokni a homoki borhoz, többnyire a belső területen működött, mert oda kötötte a hivatása, és megesett vele a szégyen, hogy csak a negyvenes évek elején tisztelgett először Csányi Ágó összes helyiségeiben, mikor régi nyomokat kutatott a hervadó avarban, és olyan szép sárga szőnyeget terítenek a földre leveleikből a fák, hogy a tápai szmirna se szebb annál. Mióta végzik visszatérő kötelességtudással ezt a munkát, és sosem fáradnak bele! Akárcsak a tanító bácsi, aki élete fogytáig azzal kezdte szeptemberben, hogy buksi fejeket vezetett félre egy régi babonával, amely úgy kezdődik:

— Úr ír...

Tisztán a tananyag kipróbált beosztásával lehet megmagyarázni, hogy nem más igéket fejtegetnek. Teszem azt mennyivel pontosabban találnák fején a szöget ezzel:

— Úr kijár...

Csakhogy persze itt már előrehaladottabb mássalhangzók is szerepelnek, nehezebbek a kezdetieknél. Azért hagyjuk meg a pedagógiát a maga berkeiben, s ne kontárkodjunk oktalanul bele.

SZEMÉLYLEÍRÁS

Kérdezem hát:

— Milyen volt amúgy az Ágó néni?

— Szép nagy asszony! — mondja valaki, mert hogy nem csak én érdeklődöm, engem is figyelemmel kísérnek.

— De nagyon nagyot gondoljon! — toldja meg egy szemfájós ember,

akiből akaratlanul is a cipőiparost nézem ki.

— Szép arcú! — egészíti ki másvalaki a helyszínrajzot.

— Jó kiszolgáló! — hallom a jellemzést, ami a legfölső megelégedést jelenti abban az értelemben, hogy itt nem lehetett panasza senkinek.

Szépasszony unokája annyit mond:

— Kihajította a kötekedőt, pedig öt lépcsőn lehet ide följutni.

Akkor, mikor ezek a sorok íródtak, Csányi Ágó menye vezette a nevezetes üzletet, özvegye a második Zombori Ferencnek. Szép, tiszta idős asszony, olyan rendes, mintha vizitre öltözködnék, régi fülbevalóval.

— Mikor a Horthy megalakult — mondja —, itt vacsorázott az urakkal kétszer is, akkor indultak Pestnek. Az udvaron főzték bográcsban a halpaprikást, lement tálalás előtt megkóstolni.

— Ízlett neki?

— Hogyne ízlett volna, ha én főztem!

Csupa erő, energia a néni, pattogva adja az utasításait, embernyi ember fia megvonuló tisztelettel engedelmeskedik.

— Ha meg nem sértem, hány éves a néni?

Valaki a családból azt mondja, hogy

79, amire egész szelíden megszólal Zomboriné.

— Eltévesztettétek tík azt, mindég följebb mondjátok. Meg kellene nézni az imádságos könyvben, ott föl van írva minden.

De ezt már nem engedem, nem olyan fontos a kérdés, hogy ennyire fölaprózzuk. Abban a szelíd panaszszerű szóban pedig a néninek van igaza. Ahogy múlik az idő, mindig följebb mondják az emberek az esztendőket. Keserves dolog ez, de változtatni rajta nem lehet. Haladunk bizony lefelé, és egyre jobban ágaskodnak az évek.

Egyébként itt él az egész család, immár több folytatólagos generációban, amolyan házközösségi alapon. Sokan vannak, már az unokák is fölnőttek, néha húsz széket kell ebédnél az asztalhoz tenni. Hogy osztozkodjanak a vagyonban, eszükbe se jut.

9.

A Fölső Tisza-parton és környékén volt még több más érdekes kocsmahelyiség is, végtére az emberek nem tömörülhettek egyetlen helyre, s úgy szép az élet, ha barátságos megegyezés és fölosztás történik a dolgokban.

Gedó Márton bormérése volt a Csányi Ágó közeli szomszédságában, hogy később fogalommá váljék a Gedó mulató révén. Ma már ennek nincs nyoma, tökéletesen eltűnt, de valamikor ott zajlottak le a legsikeresebb

népünnepélyek rengeteg emberrel, eseménnyel, szíveket derítő kalandokkal. Vasárnap föltétlenül volt tánc, míg a hétköznapok méla hangtalanságban teltek el.

Itt szeretett ebédet rendelni fővárosi vendégei tiszteletére Lázár György polgármester, a tiszta szabad levegő és a csendes környezet rajongója, mikor is megbízta oldalkanonokját, *Fekete* Ipoly piarista atyát, hogy gondoskodjék az okszerű ebédről, nemkülönben a szellemi szórakozásról.

Vendégei többnyire vízi népek voltak a különféle ármentesítések köréből, vagy tanácsosok a minisztériumokból, akikkel szívbeli kapcsolatot

tartott fönn. A minisztereket nem zaklatta különösebben, legföljebb ha elkerülhetetlenek voltak, mert az volt a jeligéje:

— A miniszternek politikai feladatai vannak, ott folytatja küzdelmeit a parlamentben, eredményre úgy sem vezető közjogi kérdésekre fecsérelve az életerejét. A dolgokat a tanácsosok ismerik és intézik felelősségük tudatában, tehát őket vezetem rá a város szeretetére, és győzöm meg szükségleteink fontosságáról. Tárgyalni, elmélyedni a kérdésekben pedig mennyivel könnyebb itt a szabad természetben, piros abroszos asztalon könnyű piros borral, mint a feszes

minisztériumbeli termekben, ahol a nappali világítás veri vissza a zöldposztós asztalok színét.

Ugyanazért, amikor elparentáljuk a hajdani Gedót, ne gondolják, hogy csak a magunk bohó ifjúságát, a népünnepélyeket siratjuk, barátságos elegyedését a polgári elemeknek (habár szemre való különbségtétel nélkül); van ebben sok a város történelméből, megszépüléséből, kialakulásából, mert ott született meg és fejlődött ki Lázár sok alkotásának gondolata.

No meg aztán, ha nagyobb horizontra volt szükség, a felsőközponti Fajka-tanyán, ahol az egyszerű tál ételt elfogyasztván, fölfeküdt Lázár

az ereszet alatt a nagy díványra, és szemét behunyta.

— Ne higgyétek, hogy alszom, hallok én minden szót, tehát vigyázzatok, hogy mit beszéltek.

Gedóbeli népünnepélyen történt, hogy *Taschler* Jóska megnyervén tombolán a főnyereményt, a bárányt, némi tartózkodást érzett az iparoskeblű közönség felől. Derűs kedvében elénekelt ugyanis több dalt, hozzá olyan páratlan hanggal, amilyen a színházban is ritkaság, a női sereg ott tolongott körülötte, és Jóska adta eléjük a szót zengzetes szépen a saját nyelvükön, ám a lánytekintetek sóvárgását féltékenyen ellenőrző iparos-

keblű legénysereg már morgolódni kezdett. Ilyen alkalmakkor születnek meg az összetűzések, amiket bogozhat aztán Pókay Elek büntetőbírósági elnök a fejfájásig.

Ugyanezért, mikor a szerencseszámok kezelője jelentést tett a bárány sorsáról, s fölhívta a nyerőt, hogy mondja be nevét és becsületes foglalkozását, Jóska harsány hangon jelentkezett:

— Bozóki Márton géplakatos legény, úgy ám!

A jég ezzel meg volt törve.

— Már attól féltünk, hogy úrféle, de így nincs semmi hiba.

A *többiek* is érdemesek a megemlékezéssel járó megtiszteltetésre. Ott dolgoztak a superok a Tisza partján, kellett a hűsítő ital Deák Pista (Tóth Fercsi apósa) hajósgazda embereinek éppúgy, mint Kis Ökrös Jóska hajóépítő személyzetének, amely szívesen nézett be a *Masa szüle* bormérő helyiségébe. Lippai Imre édesanyjának volt ez, a vízhúzón által, a helyisége. Kocsmáros foglalkozású a család, mikor pedig Lippainé megözvegyült, szegedi szokáshoz híven a leánynevén emlegették.

Mondja így magát elevenben a nép is, mikor nincs még özvegyi sorban.

— Hebőkné kend, mit emlegeti a

Tokody Kata nevet! — rivalt rájuk valamikor Bekk Pista.

— Hát úgy hijnak.

— Talán szeretne még egyszer lány lenni?

— Jó is volna az, hallja-e, Bekk úr!

A kocsma rég megszűnt, újabb emberek azt se tudják, hol virágzott.

Halászok és ácsok jártak a Kis-Tisza utca végén, a felső szivattyútelepnél levő *Róvó*-kocsmába. Ott volt ez átellenben az *Ecsedy*-féle hajóépítő teleppel, ha nagyon tudni akarja valaki. Híres a hely, híres Ecsedy mester, aki még Párizsból is kapott ajánlatot, illetve rendelést. Hogy miképpen szállhatott el a híre olyan messzire?

— ki tudná azt megmondani! Hogy Romániának sok hajót építettek, az még érthető. Vízi népeink eljutottak a Fekete-tengerig, otthonosakká váltak Brailában, mint a szülőváros akárhány részében, hát tapasztalhatták az ottaniak, hogy milyen hajón közlekednek. Lássa, akinek szeme van. A szegedi hajók aztán olyan hírre jutottak, hogy sok ács le is költözött családostul Brailába, nem tudtak ellenállni a kilátásba helyezett nagy jövedelemnek.

A Vásárhelyi sugárúton volt a Halászné *Treszka néni* kocsmája, élénk forgalmat bonyolítva le. Ki volt, mi volt? — sok volna mindent rímbe

szedni. *Martonosi* Ferenc vendéglőjében a Római körúton a faragók egyesülete őrizte a céhzászlóját, amit rendszerint meghordoztak, mikor halálozás esett.

Fölsővároson, a Vargák utcájában volt *Zsombori Fodor Ádám* kocsmája. Még Bethlen Gábor korabeli nemességű a család. Az ő fia volt a híres Fodor István (baráti nyelven Paszuly Pista), akiről a kiskörútról nyíló utcát nevezték el érdemeire való tekintettel. (Aztán Juhász Gyula utca lett[2].) Unokája pedig a klasszikus műveltségű Fodor Károly helyettes polgármester és adóügyi tanácsnok, aki az első

szegediek között hallgatott számos szemesztert külföldi egyetemeken is.

A legnevezetesebb régi kocsmák közé tartozott a *Lippay* Péteré a Brüsszeli körút és a Sándor utca sarkán. Ma is megvan, habár nem a család kezén. Népköri székhely volt, az ifjúság innen indult tüntető körútjaira, mikor a politikai helyzet s a parlament népszerűtlen munkája úgy kívánta.

Babó Emil, a tanyaiak negyvennyolcas képviselője volt a vezér, előtáncos minden parasztlakodalomban, keresztelőn, viszont a fővárosban úri kaszinók kártyahőse mindaddig, amíg *Kosztka* törzsorvos úr, a rette-

gett párbajhős vállára eresztette a kezét, mondván hosszas megfigyelés alapján:

— Emil, te *csalsz*?

Bár valljuk meg, hogy a kor hölgyeit gyönyörködtető regényekben ilyenkor egyszerre szörnyen magázni kezdik egymást az emberek.

Mikor le kellett mondania a mandátumáról, azt mondta a tanyai nép:

— Lépjen föl újra, mi megválasztjuk. Nem azért küldtük az ország házába, hogy kártyázzon, hanem az igazunkat védje. Azt pedig megtette becsülettel.

— De tatám — csöndesítették a

lelkendezőt —, paklizott a Babó Milcsi!

— Hát aztán? Ne üljenek le vele, ha nem bíznak meg benne. Ott van a Lyuklábú Tóni, azt is rajtakaptuk, mikor gyanúsan keverte a kártyát, a kocsmából egy kicsit ki is lódítottuk, mégse haragszik rá senki. Rendes, becsületes ember, dolgát elvégzi. De kártyázni sose leszünk vele hajlandók.

Az ország közvéleménye semmiképpen sem akart erre az álláspontra helyezkedni, az agyonimádott Babó Milcsi eltűnt, hír róla soha nem érkezett. Csak legendák szövődtek köréje. Útjában volt a bécsi udvarnak, féltették tőle a hatalmukat, bajba kellett keverni, hogy végezhessenek vele. Ezért meghívták ebédre a királyhoz, s mikor mosogatás előtt a Stefánia venné számba az eszcájgokat, hiányzik egy arany kanál.

— Innen addig senki ki nem mozdul, amíg meg nem találtuk. Általános motozás lesz!

Hát nem a Babó csizmaszárában találták meg a kanalat! Úgy csempészték azt oda rafináltsággal, esetleg éppen valamelyik cifra dáma, akivel ebéd előtt legyeskedett. Mert hogy szörnyen szép ember volt, veszkődött utána, aki meglátta, az asszonynép. Úgy ám! Most bujdosik valamerre,

keresik egymást Rudollal, azzal se tudott megférni az édesapja. Szekánt egy vén ember volt!

De a Babó karrierje itt virágzott ki a Lippay féle körhelyiségben, meg a többiben. Itt folytak le a március 15-i és október 6-i ünnepélyek, itt estek télvíz idején, Gyertyaszentelő után, a híres csőszfogadások.

Hazafias verset szebben, orgonaszóhangon színésznő sem tudott úgy elszavalni, mint Lippay Rozika, a család szemefénye. Hozzá is kegyesebb lehetett volna a sors. A függetlenségi szvittel együtt járó régi riporter, emlékezvén a sorrendre is, amelyben Polczner Jenő, Kószó István és Becsey Károly harsogtak egymásután az „átkos közös kormány" ellen, továbbá a „kamarilla" misztikus szavával rémítgették a népeket, a leeresztett hajú, Madonnaarcú szép magyar lányt se tudja elfelejteni.

Ha pedig már mindezekről illendő kegyelettel megemlékeztünk, vajon befejezhetjük-e jelen fejezetünket méltóbbal, mint akinél kevés különbet plántált Szegedre a Teremtő?

Bálóné jelenti összességét a vendéglátásnak a Vásárhelyi sugárút és a Római körút sarkán, ahol ma is leanderes dézsákban illatoznak nyári alkonyaton a virágok.

Micsoda harag rángathatja össze szép magyaros arcának szemöldökét, mikor azt a sok kotyvasztást hallja, amit napjainkban keservesen kitalálnak, föltálalnak, tanácsolnak léptennyomon, mintha nem lenne valamennyinél tökéletesebb a legegyszerűbb krumplileves is.

Az ő helyisége csak részben volt kocsma és bormérő, gasztronómiai remekei nem is a környék egyszerű népének készültek, hanem az igényes úri közönségnek. Idegen nem hagyhatta el a várost anélkül, hogy meg ne ízlelte volna Bálóné harcsás káposztáját, halremekeit, csuszáit, fonatos kalácsát, s legalább annyian lelkesedtek

őérte, mint ahányan a színházban elérhető gyönyörűségekért.

Mikor aztán annyian érkeztek már az idegenek, hogy sokallani kezdték az útbeli fáradtságot, azt mondták:

— Majd fordítunk az állapotokon. Jöjjön Bálóné Pestre, hogy kéznél legyen. A szegediek megtalálhatják nálunk is, ha errefelé veti őket a dolguk. Sok egy vidéki városnak ekkora kincs.

Így vált a Ráday utcában országos fogalommá, nagy urak kedvencévé. Vajon akad-e még az életben párja?

10.

Végére értem a sorozatnak, esetleg meg is sokallhatják, de úgy érzem, el kellett mondanom a tudnivalókat a nevezetesebb régi kocsmákról, hozzá még addig, amíg kerülnek emlékezők. Mert hogy szörnyen fogy a számuk, és el sem képzeli az olvasó, milyen nehéz dolog összeszedni ilyen ciklusra való adatot.

Kezdetben, mikor a hírlapirodalom nekiindult, és méternyi oktató cikkeivel gyakorolt jótékonyságot az álmat-

lanságban szenvedőkkel, megérezte egyidejűleg a hirdetés fontosságát is. Találtam én aztán azokban az újságokban mindenféle kínálati tárgyat, csak a kocsmák, a vendéglők hallgatnak. Mégiscsak igaza van hát a közmondásnak, hogy jó bornak nem kell cégér. Azt megtalálja a reá szomjúhozó, s adja hírül a többi szomjúhozónak, jóbarátnak.

Beszéltem aztán a kilencvenedik életéve felé haladó emberrel is, hogy volt, mint volt az ő korában, hova jártak? — de alig jutottam valamire.

— A Kiss Palcsi! — mondta fölvillanó tekintettel az egyik.

— Régebbit mondjon, abban gyakori vendég voltam magam is.

Azért végigmentem a nyomokon, családi hagyományok is föltárultak, de nevekre már riktán emlékeznek. Bocsánatot kell tehát kérnem, hogyha igénytelen munkám hiányos. Próbáltam benne festeni a kort, az elszállt hangulatokat, adatokat gyűjtöttem későbbi kutatóknak, ha több idővel rendelkezők nagyobb lendülettel vetnék magukat a témára.

Néha az adatok se stimmeltek. A *Komlókert*ről azt írtam, hogy az a Reitzer, ma Doránszky-ház helyén volt. Adatomat még Czímer Károlytól kaptam, de nyilván ő sem emlé-

kezhetett mindenre, (pedig kevesen ismerték nálánál jobban a várost), mert ma is fürge öregúr figyelmeztet a tévedésre. A Komlókert a Szentháromság utca elején volt, tulajdonosát *Klima* Edének hívták. Az, aki figyelmeztet erre az adatra, ifjú korában sokszor megfordult ott.

Másik idős ember arra emlékeztet, hogy a rókusi *Hét pacsirtá*nak, amelyet már megénekeltem, mint a módos disznóhizlalók tanyáját, a kis *Gruber* volt a tulajdonosa. Ő bérelte egy ideig a Sast is.

— Öt forintos vizivel kezdték akkor a hizlalók a ferblit, elképzelheti a folytatást.

A mai *Hági* helyén volt az árvízig a színház, a nevezetes „bódé". A mellette lévő kis közben sűrűn keresték föl a népek a *Kispipát*. Tulajdonjoga a Szekula családé volt a Balogh-házban.

A Wolf pék régi helyén a Fournier-házzal átellenben volt az *Üstökös* kocsma. Tulajdonosát *Atyai*nak hívták. Ez volt a családi neve, nem a vendégeivel gyakorolt szülői szeretet ruházta rá.

A múltak virágzó pontjait keresve, nem lehet megfeledkezni a *Gajdacsyék* helyiségéről, amely a halpiacon volt, abban a város felé húzódó nagy sorban. A királybiztosság, maga Tisza Lajos is, egy héten legalább egyszer

ide járt tökéletes halpaprikásra, sült halra. Híres szépségek voltak a Gajdacsy lányok is, köztük a nevezetes Bálóné meg Bokor Pál h. polgármester felesége.

A mai erdőhivatalnak szállást adó házban volt *Regdon* Imre kocsmája. Regdon halála után az özvegye vezette tovább az üzletet, amíg tragikusan fejezte be életét. Tizenhét hold szöllejét eladta egy tanyai magyarnak, abban az időben, mikor a forintszámításról a koronára tért át az ország. A szerződés tökéletlen volt, s pörre került a dolog. A vevő koronaérték mellett kardoskodott, Regdonné a fo-

rinthoz, s mikor elvesztette a pert, öngyilkos lett bánatában.

A Révay és a Szegfű utcák sarkán volt a híres régi *Priváry* féle kocsma, külön bejárattal mind a két utcáról, hogy ne találkozzanak, akik nem szívelik túlságosan egymást. Amolyan specialitásnak számított, a század elején még megvolt özvegyi jogon, aztán eltűnt a többi sok eltűnésre ítélttel együtt. De a *Libi* becenevű szép Priváry lányra lesznek még emlékezők.

A huszárkaszárnyával átellenben volt *Török Ferenc* kocsmája, egyike a legnevezetesebb szegedi borméréseknek. Ajtaja sem nyílt az utcára, a kapun kellett beljebb kerülni, onnan

aztán vagy öt lépcső vezetett föl a helyiségbe. Jó boráért messzi tájakról fölkeresték a vendégek, ide jártak csöndes máriásozásra a régi 46. gyalogezred öreg kapitányai, *Binder*, *Szemenecz*, *Winkler*. Elérték a 60. évet, fehér hajjal, nagy szakállal mégis kapitányok maradtak, s szinte föltűnt, hogy van náluk nagyobb sarzsi is *Mudrovcsics* őrnagy személyében. Pedig Szemenecznek például, aki reszkető korában is biztos kezű vadász maradt, a porosz háborúban keresztüllőtték a térdét. Mudrovcsics is harctereket járt katona volt. A kocsma Török Ferenc halála után megszűnt; gyermekei, akik ma előrehala-

dott korú emberek, más pályára léptek.

A *Böröcz* a Brüsszeli körúton virított a későbbi kaptafagyár mellett. Kossuth-pártkör volt, tehát sűrűn látogatták, hogy ismételten elmondják mindazon politikai igéket, amelyeket amúgy is tudott már mindenki.

Az öreg Böröcz kocsmáros állandóan a kemence mellett ült. Nem mozdult el onnan nyáron sem, amikor éppúgy nem vette le a kalapját, mint a tél zordonságában.

Ha közben dolga akadt, trónját elhagyta, és akadt olyan meggondolatlan lény, hogy elfoglalja, az öreg szót se szólt, csak egyszerűen kihúzta

alóla a széket. Nagy mulatság ám az, mikor valaki a padlóra hemperedik.

— Erre már innunk kell! — adja föl ilyenkor valaki a szót, mindenesetre az ivás soronkívüliségének áldozva az igékkel.

A tömörülés vasárnaponként történt, a hétköznapokba már szürke árnyalatok keverednek. Ha azonban valaki ilyenkor tért be egy pohár italra, *citromos bort* kapott, vagy szerette vagy sem.

Kvaterkázó népek ma is alkalmaznak a borukban egy szelet citromot. Esetleg túlédes az ital, azt pofozza helyre, de meg az a vélemény is van róla, hogy csökkenti az alkohol hatá-

sát, nem beszélve a hűsítő természetéről. Nagy italozások után, ha másnap helyt kell állani, az eltévedt vándor citromos szódavízzel kúrálja magát.

Böröcznél azért volt szájat összehúzó íze hétköznapokon a bornak, mert a kocsmáros utálta a pazarlást, s a poharakban megmaradt hátralékot összeöntötte.

— Hogy akad olyan bolond, aki nem issza ki a borát az utolsó csöppig!

Nagyon népszerű hely volt a Tisza Lajos körúton, a Teleki utca közelében *a Balogh.* Kertje volt és úri közönsége, tulajdonosa Balogh Károly tanácsnok édesapja, aki régi mesterségét abbahagyva, kocsmát nyitott.

Schnell Frici, a múlt század végének jókedvű mulatozója, bírósági ember volt, akit kereshetnek, mikért is megszomjazván, hivatalából eltávozott, s föliratot illesztett az ajtajára:

— A Baloghban vagyok!

A mai Dugonics téren, a későbbi Dugonics Szálló helyén, a Búzapiacon nyitott jómenetelű és népszerű kocsmát *Kiss* István.

Bartucz Istvánt népszerűbb nyelven csak *Betyár Pistá*nak hívták. Mokány kis magyar, határozott mozdulatú és pattogó szavú, sokat szerepelt a városi közgyűléseken, igen életre való, gyakorlatias eszméket vetve föl. Kocsmája a Mikszáth Kálmán utca s a

Valéria tér sarkán volt. Alkalmas hely, mert ott rendeztek bemutatót füzéreikből a paprikások, a klasszikus fűszer pedig orvul ellepi porával a torkot, miért is megkívánja a locsolást. Különös, hogy ezzel a tulajdonságával csak a férfinépet zaklatja, mert a női elem édességekkel védekezik ellene. Ezért volt mindig tele a Valéria tér ponyva alatt működő kávémérésekkel és apró cukrászdákkal, amelyekben azonban nagy ibrikekben osztogatták az állandóan tűzön levő tejeskávét, és kínálták a diszkrét méreteket messzire túlhaladó túróstésztákat.

A Kálvária utcában csalogatta a fantáziát a *Halál* kocsma. Nagy Pál hen-

tes üzeme jött a helyére. Ezt emlegetve mondta Tömörkény:

— Úri ember nem él tovább ötven évnél. (Milyen úr volt ebben is!) Akkor megbíz valakit, hogy éljen helyette tovább napidíjért. Mikor pedig vinnék őt magát személyesen a temető virányai felé, a Halál kocsma előtt megállítja a menetet, kiszáll a koporsóból, s megiszik egy fröccsöt. Utána, mint aki jól végezte dolgát, elfoglalja helyét a halottas kocsin, s mondja a jelszót:

— Mehetünk tovább!

Németh Pista valamikor vasúti kalauz volt, hatalmas testméretű ember, és ennek arányában italt bíró. Nyug-

díjba vonulván előbb a Mikszáth utcában nyitott kocsmát, majd a pénzügyigazgatósággal szemben lévő pincehelyiséget foglalta el, végül a Reökházban kötött ki. Már ő sem él.

Kis Julcsa régi híres kocsmája a Tisza-parton volt, a mai diagnosztika[3] helyén, az ágencia[4] mellett. Onnan azonban távoznia kellett a városfejlődés érdekében, akkor vette meg a Boldogasszony sugárúton az Árvay-házat.

RÓZSA SÁNDOR KOCSMÁJA

A Petőfi Sándor sugárút nagykörúton belüli részén volt *Joó* Mihály kocsmája, immár szintén a múlté. Ne-

vezetessége, hogy idejárt Rózsa Sándor is olyan ritka időközökben, mikor nem volt összeütközése a társadalommal, röviden szólva a közbiztonság rendjével. Joó Mihály a bognármesterséget is gyakorolta; általában véve talán méltóztattak észrevenni, hogy nem mindenki volt kizárólagos kocsmáros, hanem vagy foglalkozott mellékesen az iparral, vagy esetleg abban elfáradva, a kontemplálást elősegítő vendéglősi foglalkozásra tért át megmaradt erejével. Főleg a csizmadiák kedvelték ezt a rendszert, nyilván közismert politikai vénájuk kitermelése érdekében. Közönséget kaptak!

Joó helyisége mellett kovácsmű-

hely terült el, ikertestvére a bognárságnak; a lópatkolás hosszadalmasságát aztán csakis a kocsmákban lehetett elviselni. Elmúlt évtizedeinkben ott gyakorolták magukat dalban és italban a dalárdisták, s az életszerető *Papp* Dezső meleg tenorja a szomszédos utcákban is megreszkettette a szíveket.

— Ma se lennék elválasztva, ha ilyen borral szoptatott volna az édesanyám, amilyen Joó Mihályé! — mondta a célszerű dalár.

Ha kiszélesítettük volna a témát, sok mindenről meg kellene még emlékeznünk, de hangsúlyoztuk, hogy ez alkalommal csakis a régi kimondott

kocsmákkal, bormérésekkel foglalkozunk. Egyszer talán sor kerül a többire is. Mert az *Onozó* Poldi helyisége vendéglő volt, specialitás, híres halfőző hely az örökké delíriumban élő Poldival és magyaros szépségű feleségével. Ez külön fejezetet érdemelne, jó helyen volt, az Alsó Tisza-parton, hogy kézből kapják vízi népek, akik itt kötöttek ki, és a söntésben kötekedtek egymással. Belső szobáit úri népek lepték el, de csak esténként. Ebéd után ott írta apró műremekeit Tömörkény, és hallgatta az emberek vetélkedését dolgokról, állapotokról.

Éppígy nem egyezik célunkkal a mindig disztingvált *Nyáry* Gyurka

avagy *Bagics* Rozál egyéniségének jellemzése, mert nagyobbrészt ők is vendéglősök voltak. Nagy intelligenciájú asszony a Rozál, érdekes kun típus, fehér ruhában, lesimított hajjal. Nagyurak is szívesen szóba álltak vele, de ha jó ismerősökből alakult jókedvű társaság került, poharat hozott, közéjük ült, és dalolt szép magyar nótákat.

Cserép Annus mellett is csak elhúzunk most, mint a vadlibák a szürke magasságban. Valamikor külön fejezet jelent meg Szeged életében. Elmúlt, akár a fehér cipó, amit Fölsővároson sütöttek tökéletesen, s mint annyi jókedv, arany hímporú könynyelműség. Nincs már a városban náddal fedett meg zsindelyes ház, hogyan égne le egysorjában tizenöt-húsz is a sütőkemencéből kiugrott szikrától!

Ma nagyobb tüzek mellett dideregünk, és ismeretlen az *ingyen kocsma*, ami azt jelentette, hogy korán reggel, hazatérőben, elfoglalta egy jókedvű úri társaság a söntést azzal a jelszóval:

— Ma itt nem fizet senki. Aki italra betér, azt ingyen kapja.

Hát egyelőre ennyiben maradunk.

11.

Sok tartozik még, ha mindjárt kezdeni is lehetett volna a sort, az alábbi emlék is.

TÖRÖK KOCSMÁK

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy annak a népnek a zöme, amely százötven éven át ellepte a magyar Alföldet és így Szegedet is, aránylag csak kicsiny része volt török. A java bosnyákokból, hercegovinaiakból, dalmátokból került ki, valamennyi

természetesen török alattvaló, és a beolvasztás folytán moszlim hitű. Nem lehet csodálkozni rajta, hogy a szesztilalmat nem vették halálos komolyan.

A szegedi várbasa házával szemben például nem kevesebb, mint hét kocsma állt, mindegyik a maga külön közönségének szolgálatában. A *Péró* nevűbe a görögök jártak, a *Putri*ba a szerbek, a *Csuká*ba a halászok, a *Torkos*ba a juhászok, a *Tatár*ba a csikósok. A *Mucsi* nevezetűt az idegenek keresték föl. A hetedik, terjedelmére a legnagyobb, a többi középpontjában az *Attila* nevű volt, s ebben egy bujdosó kuruc nemes, *Kosorrú Bálint*

várta a vendégeket osztálykülönbség nélkül. Bálintnak nyilván lehetett becsületes neve is, de az orra kampója miatt így maradt fenn az emléke. Már mint gyermeket a később a török bujdosásban meghalt apja vigasztalgatta, hogy ne búsuljon, a hun királynak is ilyen horgas volt az orra. Aztán egy öntáblát öntetett Attila képmásával, ami arra lett jó a fiának, hogy kiakasztotta cégérnek, és róla nevezte el a kocsmáját[5], amit hasznos szolgálatai elismeréséül örök ajándékba kapott a basától.

Az említett első hat kocsmában görög tulajdonosok mérték a bort, de itt voltak a simindzsiáknak nevezett

sütőházak is. A kocsmákat is a basa építtette. Ő adta ugyanis a bormérési jogot, s az volt a legnagyobb gyönyörűsége, hogy kertje lombja mögül kileste, hogyan veszekednek a részeg vendégek. A basa vára a Palánk torkában volt — a belváros fakerítéssel volt elzárva, innen a *palánk* szó —, két szép ház kivételével a többi egészen üres. Ezeknek az épületeknek csak íves tornácai, boltozatai maradtak meg, raktárok, börtönök, míg szét nem mállottak az idők pusztításában.

A tabáni részt, ahol *Hóbiárt basát* hűtlenkedéseiért papuccsal verték agyon a szegedi menyecskék, sertéskupecek lakták. Móraváros a faragók

és házépítők területe volt, Alsóváros a földmíveseké, csikósoké, juhászoké, gulyásoké. A Mars mezőn álltak a görög duttyánok, a Törökországból hajtott marhát itt adtál el, de ugyanakkor nagy forgalmat bonyolítottak le Szegeden perzsa és beszarábiai kereskedők is, továbbá nem volt ritka a francia meg az angol vendég. Szükség volt hát a sátorszerű duttyánokra az elmaradhatatlan áldomás okából.

*Káva Jóská*nak hívták a legnevezetesebb kupecet. A Mars téren volt a háza, de az István nevű fiára volt a legbüszkébb, aki fél Európát bejárta kereskedői tevékenysége során.

Basa Miska viszont a halászok ve-

zére volt, híres a szépséges Juliska nevű leányáról, akit egész légiónyi ifjúság rajongott körül.

Történt közben, hogy a várbasa öccse eltűnt, s a basa a halásznépre gyanakodott, főleg Káva Pistára, mint a legények legveszedelmesebbjére. Az öcs ugyanis szintén sokat forgolódott a szoknyák körül, s abban az időben a vetélytársakat minden nagyobb lelkiismeretfurdalás nélkül tették el láb alól az erősebbek.

Pista Kosorrú Bálintnak Mariska lányába volt belekompolyodva, csakhogy a gőgös kuruc nem kívánt paraszti származású vőt. Erre az elhatározásra hangolták a törökök is, mesaliánsznak tartván a frigyet. Az öreg Kosorrú így abba a gyanúba keveredett, hogy ő rágalmazta el a lánya szerelmesét, mikor aztán el is fogták a legényt Basa Miskával, a halászok vezérével együtt, olyan forrongás támadt, amilyenre senki sem volt előkészülve. A halásznemzetség megrohanta a kocsmákat, négyet fölgyújtott, köztük Kosorrúét is. Csak mellékesen említem meg, hogy azért a szerelmesekből később egy pár lett.

Közben kiderült, hogy a basa rokonának, Lymán bégnek, nem történt más baja, mint hogy titokban megkeresztelkedett, s a várható fölháborodástól félve a kecskeméti pusztákra

szökött. Ott várta be az alkalmas időt — vége felé járt már a török uralom —, mikor bántódás nélkül hazajöhet, hogy feleségül vegye Basa Juliskát. Török Pál lett az új neve — bizonyára ma is élnek leszármazottai.

Fontosabb magyarázatok

[1] *A házak szocializálása:* ezt Szigethy 1950 után szúrta be munkájába.

[2] *Juhász Gyula utca:* a szerző e mondatot az utcanévadás (1945) után toldta be.

[3] *Diagnosztika:* a Belgyógyászati diagnosztikai klinika (Erzsébet rakpart 15.), melynek igazgatója ekkor Purjesz Béla volt. Szomszédságában állott a Rusznyák István vezette Belgyógyászati klinika.

[4] *Ágencia:* ügynökség, képviselet. Pontos nevének földerítésében a pél

dás részletességű Szeged címtára (szerk. Horváth Győző és Zsadányi Oszkár. Szeged, 1942.) sem segített.

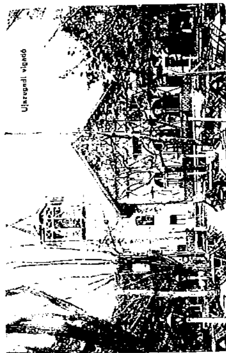
[5] *Attila kocsma:* Szigethy az Attila utca és az Attila kocsma névadásául szolgáló, a 19. század elején talált — sisakos férfifejet ábrázoló — kályhalappal kapcsolatos naiv föltételezés változatát vetíti vissza a török időkbe.

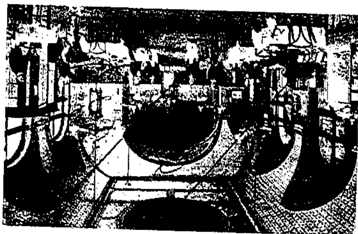
Cziner István vendéglője

Bitó János halászcsárdája

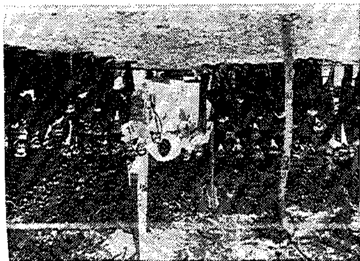
Újszegedi vigadó

A nagyállomás restije

A Prófėta éttermė

A Próféta kertje

Emlékérem (1895)

Sz. Szigethy Vilmos emlékezete

A szegedi újságírás történetének méltatlanul keveset emlegetett jeles alakja Sz. Szigethy Vilmos (1877—1956). Mint annyi társa, ö is költőnek indult, s versei, regényei, tárcanovellái, drámái később is nagy számban jelentek meg vidéki és fővárosi lapokban, folyóiratokban, sőt önálló kötetekben is. Meleg barátság fűzte számos írónkhoz. Tömörkény Istvánnal, Juhász Gyulával, de különösen Móra Ferenccel nagyon jó viszonyban volt. Balázs Béla fölfedezésében pedig épp-

úgy szerepet játszott, mint a József Attiláéban. Igazi jelentőségre mégis mint újságíró tett szert; *különféle szerkesztőségekben közel fél évszázadot töltött el. Egyike volt azoknak, akik a század elején megújították a szegedi újságírást, s a vidéki zsurnalizmus első vonalába emelték.*

Élete javát Szegeden élte le, de — mint annyian a város jelesei közül — ő sem itt született. 1877. március 9-én az Arad megyei Gyorokon látta meg a napvilágot, ahol apja községi jegyző volt. Négyéves korában, 1881-ben a család Nagybecskerekre került (itt apja megyei számvevő lett), így gyermekkora és ifjúsága is e kisvárosban

telt. Tanulmányait is Nagybecskereken végezte, de érettségit — apja 1895-ben bekövetkezett halála miatt — már nem tett. Újságíró lett Brájjer Lajos (1865-?) *Torontál* c. lapjánál.

A Torontál szerkesztőségébe — tőle magától tudjuk — már gimnazistaként rendszeresen bejárt; 1893-tól versei, „szinireferádái" s más apróbb írásai jelentek meg a lapban. Apja halála után, már mint újságíró, magánúton még letette vizsgáit a gimnáziumban (ehhez Brájjer ragaszkodott), ezután azonban szinte teljesen az újságírásnak, a „lapcsinálásnak" szentelte magát. Jól dolgozott, hamarosan segédszerkesztője lett a Torontálnak.

A lapot ekkor — kései emlékezése szerint — nagyrészt teljesen egyedül csinálta.

1900 szeptemberében Békefi Antal (1859—1907) a *Szegedi Napló*hoz hozta. Még csak huszonhárom éves volt akkor, de mögötte már több éves újságírói gyakorlat s két verseskönyv állt: a *Nebántsvirág* (1896) és *A trubadúr a királykisasszonynak* (1900). Mindkettő még Nagybecskereken jelent meg a Bráijer tulajdonában volt Pleitz Ferenc Pál nyomda kiadásában. Első méltatója Gáspár Imre (1854—1910) volt, aki a nyolcvanas évek legtöbbet ígérő költői közé számított s Reviczky is barátai között tudta.

Szegeden Sz. Szigethy az akkori vidéki újságírás élvonalába került, Békefi Antal „iskolájába", s Békefi — mint később Sz. Szigethy többször is megvallotta — „egészen rendes újságírót faragott belőle".

A Szegedi Naplónál szinte első ténykedéseként fölfedezte Balázs Bélát, s — Móricz Pál után másodikként — Juhász Gyulát. De kezdetben a Naplónál mindent csinált, amit az újságkészítés rendje megkövetelt. Híreket éppúgy írt, mint cikkeket, tárcákat vagy névtelen alkalmi rigmusokat helyi aktualitásokról. 1902-ben a Szegedi Napló közölte két kisregényét (*A begalaki park-klub; A várme-*

gye mulat) s még ugyanabban az évben megjelent Szegeden *Mesék nagy gyerekeknek* című verseskönyve is. Neve újságíró körökben ekkor már jól csengett; a Vidéki Újságírók Országos Szövetsége 1902-ben 500 koronás külföldi ösztöndíjjal jutalmazta.

Szegeden tanult is; leérettségizett (a piaristáknál), majd — még 1902-ben — levéltárnoki oklevelet szerzett. 1903 júniusában e képesítése alapján Kállay Albert főispán „Szeged város levéltárnokává" nevezte ki. Ekkortól egészen 1949-ig, nyugdíjazásáig a levéltár lett a kenyéradója, levéltárnokság a „fő" állása is.

Az újságírással azonban nem szakított, továbbra is — akárcsak 1904-től a könyvtárossá lett Móra Ferenc — a Szegedi Napló szerkesztőségének tagja maradt. Sőt, igazában saját újságírói karaktere is ezekben az években alakult ki, s lett a szegedi újságírás jeles alakja, Békefi, Tömörkény, Móra társa. Legjobb fiatalkori barátjával, Móra Ferenccel is e szerkesztőségi munka közben barátkozott össze. Hagyatékában, aligha véletlenül, Móra számos levele, följegyzése, üzenete maradt fönn ezekből az évekből. Sőt, tudjuk, barátságuknak Móra nyilvánosan is többször tanújelét adta. 1907 decemberében *Az Idő*-ben — Sík Iván néven

— portrét közölt róla; az elsőt, amelyet Sz. Szigethyről Szegeden írtak. De Móra készítette *A vármegyéből* (1908) című könyvének bírálati jelentését is, amely alapján a Dugonics Társaság neki ítélte a társaság 1000 koronás szépirodalmi díját. *A vármegyéből*-t, könyvalakban való megjelenése után, Móra a Szegedi Naplóban is méltatta (Szitári Tamás néven). Barátságuk kb. 1914 őszén lazult csak meg, bár 1916-tól egy ideig ismét együtt dolgoztak a Naplónál.

Sz. Szigethy közben — valószínűleg Békefi Antalnak a Szegedi Naplóból való kényszerű kiválása s a többszöri szerkesztőváltozás miatt — szerkesz-

tőséget is változtatott. A Naplótól a *Szeged és Vidéké*be lépett át. Akkoriban oda dolgozott Juhász Gyula is. 1910-ben hívták Budapestre (a Pesti Hírlap vele akarta betölteni éjszakai segédszerkesztői állását), de nem ment.

A fővárosi lapoknak azonban akkor már állandó munkatársa. A *Magyar Lányok* 1910-ben *A Turzó-cég története*, 1913-ban *A jánosházi csillagok*, 1914-ben pedig *Veronika* című — díjat nyert — kisregényét közölte. S írt számos más lapba is: Új Idők, Magyar Szalón, Fővárosi Lapok, Pesti Hírlap, Budapesti Hírlap, Egyetértés, Budapest, Az Ország, Élet, Magyar Hírlap, Világ, Újság, Népszava,

. Ország-Világ, Független Magyarország stb.

1918-ban, saját kiadásában, megjelent *Bőrszobor* című „kabarés-könyve", mely ironikus-humoros hajlandóságainak dokumentuma. 1919 elején megkapta a legjobb újságírónak kijáró Mikszáth-díjat. Ez alkalomból a *Tűz* méltatta, Juhász Gyula írt róla.

A háború vége ismét a Szegedi Naplónál találta, mint önéletrajzi emlékezéseiből tudjuk, Juhász Gyulával együtt a lap *Hüvelyk Matyi* c. humoros mellékletét csinálta. Móra kényszerű lemondása után, 1919. július 1-től pedig ő lett a Napló felelős szerkesztője. 1920. március 18-án

ugyan neve lekerült a lapról, de a tényleges szerkesztést továbbra is ő végezte majdnem egészen a lap megszűnéséig, 1922 elejéig.

A Szegedi Napló szünetelése idején az újra föltámasztott *Szegedi Híradó* élére került; „új" lapját 1922/23-ban szerkesztette. 1922 novemberében — az elsők között — közölte a 17 éves József Attila verseit. A fiatal költő, mint dedikációjából tudjuk, „legelső barátai" közé számította. Személyesen is találkoztak. Évtizedek távolából ma már bizonyos, József Attila indulásában neki is el nem hanyagolható szerepe volt.

A Szegedi Híradó 1923. július 1-jén

megszűnt, Sz. Szigethy ezután a *Szegedbe* (ill. *Délmagyarországba*) dolgozott. 1925-ben e lap közölte folytatásokban *Foltok a Szivárványon* c. regényét is, valamint több tárcáját. Az 1925 őszén újrainduló, alaposan átalakított Szegedi Naplónak az újrainduláskor főmunkatársa, majd röviddel később felelős szerkesztője lett. 1927 júniusában azonban végleg megvált ifjúsága lapjától. Ettől kezdve fő fóruma a Délmagyarország lett.

A Délmagyarországba a húszas-harmincas években elsősorban emlékeit írta meg, vagy a „régi Szegedet" idézte sajátos hangulatú érdekes tárcáiban. Saját élményei is, levéltárosként szerzett archívumi tájékozottsága is segítette ebben. 1927-ben — aligha véletlenül — egyik szerkesztője lett a *Szeged* című városmonográfiának; egyebek mellett ő írta e munka újságírókról, újságírásról szóló fejezetét is. 1931-ben a Délmagyarország folytatásokban hozta *A régi Szegedből az újba* című munkáját, mely a következő évben könyvalakban is megjelent, s kivívta a régi barát, az időközben országos népszerűségre jutott Móra Ferenc elismerését is. 1934—35-ben, Kovács Árpáddal közösen, heti vicclapot is szerkesztett, *Tüske* címmel.

A húszas években fölújult kapcso-

lata fiatalsága színhelyének, a Bánátnak íróival, irodalmával. Rendszeresen dolgozott a jugoszláviai magyar lapokba (elsősorban a *Bácsmegyei Naplóba*), de írt antológiákba, sőt a *Kalangyá*ba is. A Bácsmegyei Naplóban megjelent sok-sok írása közül különösen érdekesek a Juhász Gyulával készített interjúi, valamint a Reviczky Gyula „Emma-ciklusának" hátterét föltáró, filológiai újdonságokat is hozó dokumentumriportjai. Kapcsolatait mutatja, hogy *A vármegyeház kapujából* című könyve 1933-ban Szabadkán, a Jugoszláviai Magyar Könyvtár kiadásában jelent meg. Írásaival így némi szerepet vállalt a

jugoszláviai magyar irodalom kialakításában is; a vajdasági írók maguk közé számították; könyveiről többen írtak, így Szenteleky Kornél is. A „hőskor" krónikásának róla is kell majd néhány szót szólnia.

Az 1937-ben, Szegeden megjelent *Torontáli fametszetek* című könyve ugyancsak „Torontál" múltját, légkörét idézi „csevegő" tárcastílusban.

A negyvenes évek azonban már pályája végét jelentették; ő maga a szegedi újságírás egyik „nagy öregje" lett, a múlt itt maradt tanúja. 1942-ben még megjelent két könyve, a novelláit tartalmazó *Őszi szántás*, s *A szegedi kormányok pénzügyei*-t be-

mutató tanulmány, — de igazában már csak emlékeinek élt. 1949-ben nyugdíjba is ment; régi írásait rendezte, javította s emlékeit írta. *Pályám emlékezete* címmel megírta önéletrajzát is — sajnos, nagyon szűkszavúan.

1956. február 18-án, szinte teljes elfeledettségben halt meg. Nekrológját a Tiszatáj az évi 5. számában Péter László írta meg — s ő emlékeztetett rá születése centenáriumán is (Sz. Szigethy *Vilmos centenáriuma*. Délmagyarország, 1977. márc. 8.). Halála óta több mint negyedszázad telt el, ám a tudományos igényű Sz. Szigethy-pályakép továbbra is várat magára.

Lengyel András

Utószó

Tömörkény írja *Az Aranypávához* című tárcájában (1914): *Az az útszéli kurta hely, amelyben minden mezítlábas betyár duhajkodhatott, volt a csárda. A rendes hely, ahol bort mértek, volt a korcsma. Amelyikben az utast főtt étellel elégítették ki, volt a vendéglő. Ahol az utas ételt, italt, éjjeli szállást, kocsiállást, istállót kaphatott, volt a vendégfogadó* (Öreg regruták. Bp. 1959. 50. 1.)

Sz. Szigethy Vilmosnak a jelesebb szegedi kocsmákról írott munkája a *Délmagyarország* hasábjain jelent meg tíz folytatásban (1942. október 31., november 12., 15., 22., 29., december 13., 17., 20., 30. és 1943. január 3.) A 11. részt pótlólag írta, nyomtatásban itt jelenik meg először. A szerzőtől — a 40-es és 50-es években — javított kivágatok a Móra Ferenc Múzeum irodalomtörténeti gyűjteményében vannak.

A szegedi vendéglátás története a Város múltjának egyik fehér foltja. Még kísérlet sem történt olyan összeállítások, netán történeti áttekintések készítésére, mint például Gundel Imre és Harmath Judit munkája (*A vendéglátás emlékei. Bp. 1979.*), vagy Dobrossy Istvánnak *A miskolci vendégfogadók és a vendéglátás története 1745—1945* (Miskolc, 1985.) című könyve.

Értékes adatforgácsok szemezgethetők ki Bekk Pista, Móricz Pál, Tömörkény, Cserzy, Sz. Szigethy Vilmos és Bálint Sándor írásaiból, de megközelítő teljességet csak a szegedi napilapok átbúvárlása nyújthat. Egyetlen adat: Farkas Antalnak (1838—1895) *Szegedi kalauz 1883* című munkája majd negyedfélszáz szegedi kocsmáról tud. És micsoda elnevezések! Röstelkednünk kell a mai,

jobbára egysíkú nevek láttán és hallatán, ha ismerjük a régi névadások áradó gazdagságát, elpusztíthatatlan humorát és máig ható zamatát (*Négykézláb, Koppantyú, Három fejsze, Rossz ködmen, Hétpacsirta, Hetelő, Prés, Vadembör, Aranypotyka, Örökvilágosság, Nyargali, Kékkakas, Háromdob* stb.).

Először arra gondoltam, hogy Szigethy munkáját jegyzetekkel látom el. Bele is kezdtem: a kocsmaalapító *Kispéter* Pál 1799-ben született és 1882-ben halt meg. Lőrinc fia 1828 és 1874 között élt, unokája, Imre sem volt hosszúéletű (1851—1889). Ám Imre neje, a híres-nevezetes Rozi néni

(*Erdélyi Rozália*) nagy időt élt meg (1850—1941), borivója a Petőfi sugárút 94. számú házában gyámolította a szomjas torkokat. Gyűlt-gyűlt a jegyzetanyag: Szigethy például nem említi, hogy Totzer Ferencnek (1850—1907) a Kossuth sugárút és a Tisza Lajos körút délnyugati sarkán álló házában 1893 őszén megnyitott vendéglője egyenesen *Kossuth Lajoshoz* volt címezve, mely dedikáció kétszeresen is megdobogtathatta a honfiúi kebleket. (A lebontott épületről készült fölvételt a dédunoka, Temesi Ferenc közölte *Por* című regénye első kötetének 471. lapján.)

Öreg *Bitó* János (1855—1932) bátyánk, aki a halászati ipar űzését a tisztességes vendéglősivel cserélte föl, nem hiába forgolódott fénylő nevű tollforgatók társaságában, önéletírását is megjelentette a szögedi nemzet okulására. (*Az én kiskirályságom. Szeged, 1930.*) Persze azok sem voltak kevesen, akikről csak hosszabb utánjárás árán tudtam volna adatokat szerezni. Végül is emez — inkább szórakoztató, mint föltáró — könyvecske keretei nem tették lehetővé az összegereblyézett jegyzetanyag közlését. A képeket Tóth István muzeológus válogatta.

Mit mondhatnék még? Élvezzük Szigethy írásművészetét, merüljünk el a régi Szeged hangulatában, ízeiben, — mindabban, ami visszahozhatatlanul elmúlt. Sokáig fog visszhangozni bennünk...

Apró Ferenc

A könyvet
készítették a Szegedi Nyomda
MTESZ Miniatűrkönyv Klub tagjai
társadalmi munkával, fényszedéssel,
Garamond betűtípussal

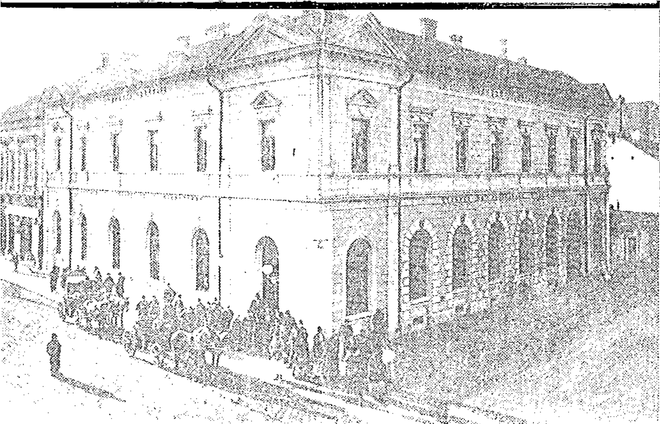
Nyomdai szerkesztés
Erményi Lajos

Tipográfia
Varga József
Horváth János

Az előzéklapokon a Próféta épülete és a Fülöp-halászcsárda egyik helyisége.

„Legjobbá [illegible] — a [illegible] — Abbá — nincsen — szálka"

Hotel Profeta Szálloda.